

Isabell Sørheller
Håkon Andreas Nyvoll

Covid-19-pandemiens rolle som katalysator for endret norsk økonomisk atferd hos studenter

Bacheloroppgave i Økonomi og administrasjon
Veileder: Erik Nasset
Juni 2022

Isabell Sørheller
Håkon Andreas Nyvoll

Covid-19-pandemiens rolle som katalysator for endret norsk økonomisk atferd hos studenter

Bacheloroppgave i Økonomi og administrasjon
Veileder: Erik Nettet
Juni 2022

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet
Fakultet for økonomi
Institutt for internasjonal forretningsdrift

Forord

Denne oppgaven markerer slutten på et treårig studium i økonomi og administrasjon ved NTNU Ålesund våren 2022. Oppgaven tilsvare 15 studiepoeng, og skrives innenfor spesialiseringen Internasjonal business. Arbeidet med bacheloroppgaven kan kort beskrives som lærerikt, både i form av det teoretiske grunnlaget, men også anvendelsen av gitte teorier i praksis.

Det skal nevnes at innhenting av datamateriale har vært krevende, ettersom både stoff og intervju har både direkte og indirekte effekter av pågående krig i Ukraina. Siden krigen oppstod under studien, så vi oss nødt til å begrense oppgavens forklarende variabler. Likevel har vi mot formodning lært, samt interessert oss gjennom gode skrivestunder. Vi sitter takknemlig igjen med mye erfaring som kommer fra både oppgaven, men også formelle- og metodologiske fremgangsmåter.

Vi vil først og fremst rette en stor takk til vår veileder og foreleser Erik Nesset gjennom gode utvekslende, samt givende samtaler. Dette har vært en hjelp vi ikke ville ha vært foruten.

Avslutningsvis vil vi også rette en takk til alle bidrag fra NTNUs læringsstimulerende miljø - studenter, respondenter, bachelor-veiledere og forelesere.

Tre år med både fysisk og digital undervisning hos NTNU Ålesund nærmer seg nå slutten, og med det gjenstår det bare å si - god lesing!

Ålesund, mai 2022

Sammendrag

Denne bacheloroppgaven er en kvalitativ undersøkelse med formål om å studere til hvilken grad Covid-19-pandemien har spilt en rolle som katalysator for endret norsk økonomisk atferd hos studenter. Tidligere forskning problematiserer målbarheten av den empiriske effekten til stabiliseringspolitikken på både kort og lang sikt. Imidlertid eksisterer det lite forskning på den aktuelle tematikken innenfor Covid-19s effekt på endring i økonomisk atferd. Ved hjelp av forskningsspørsmål, skal følgende problemstilling besvares:

Covid-19-pandemiens rolle som katalysator for endret norsk økonomisk atferd hos studenter.

Hovedfunnene fra undersøkelsen viser at pandemien har hatt en fremskyndet effekt på studenters spareatferd og fokus på offentlige ytelser. Våre funn tilsier at pandemien har ført til flere skifter under studenters økonomiske atferd på både kort- og langsiktig horisont. Avslutningsvis påpekes viktigheten av sosioøkonomiske forhold som forklarende verktøy for hvordan endret økonomisk atferd utvikler seg på sikt, og til hvilken grad dette kan føre til atferdsendringer hos studenter.

Abstract

This bachelor thesis is a qualitative study with the purpose of examining to which degree the Covid-19 pandemic has played a catalytic role for change in Norwegian economical behavior among students. Previous research problematizes the measurability of the empirical effect of stabilization policy in both short and long term. Nevertheless, there is not a sufficient amount of research on the current issue within Covid-19's effect on change in economic behavior.

Using research questions, the following question will be answered:

The role of the Covid-19 pandemic as a catalyst for changed Norwegian economic behavior among students.

The main findings of the study show that the pandemic has had an accelerated effect on students' behavior in regards to saving and focus on public benefits. Our findings suggest that the pandemic has led to several shifts in students' financial behavior on both a short and long-term horizon. In conclusion, the importance of socio-economic conditions is pointed out as an explanatory tool for how changed economic behavior develops in the long term, and to which extent this can lead to behavioral changes in students.

Innholdsfortegnelse

Forord	1
Sammendrag.....	2
Abstract.....	2
Innholdsfortegnelse.....	2
1.0 Introduksjon.....	6
1.1 <i>Bakgrunn for oppgaven.....</i>	6
1.2 <i>Økonomisk politikk i turbulente tider .....</i>	7
1.3 <i>Avgrensning og problemstilling .....</i>	7
1.3 <i>Struktur .....</i>	9
2.0 Teoretisk rammeverk	10
2.1 <i>Innledning .....</i>	10
2.2 <i>Provisoriske effekter .....</i>	10
2.2.1 <i>ISPK-modell med renteregulering.....</i>	10
2.2.2 <i>Smitteverntiltak og frykt for smitte.....</i>	13
2.2.3 <i>Effekten av negativt etterspørselssjokk .....</i>	16
2.2.4 <i>Effekten av kostnadssjokk .....</i>	19
2.2.5 <i>Effekten av valutasjokk.....</i>	20
2.3 <i>Permanente effekter .....</i>	22
3.0 Metode.....	23
3.1 <i>Valg av metode.....</i>	24
3.2 <i>Forskningsdesign .....</i>	24
3.3 <i>Utvalgsprosess og rekruttering av informanter .....</i>	26
3.4 <i>Datainnsamling.....</i>	27
3.5 <i>Dybdeintervjuets gjennomføring.....</i>	28
3.6 <i>Dataanalyse .....</i>	30

3.4 Kvalitet i kvalitativ metode	31
3.4.1 Forskningsetikk	31
3.4.2 Pålitelighet (reliabilitet)	31
3.4.3 Troverdighet (intern validitet).....	32
3.4.4 Metodiske utfordringer ved datainnsamlingen	32
4.0 Presentasjon av datamateriale.....	33
4.1 Covid-19.....	33
4.1.1 Opplevelsen av pandemien og økonomisk trygghetsfølelse	33
4.2 Økonomi.....	35
5. 0 Diskusjon	37
5.1 Forskningsspørsmål 1.....	37
5.2.1 Provisorisk endring i økonomisk atferd.....	37
5.2.1.1 Smitteverntiltak.....	37
5.2.2 Permanent endring i økonomisk atferd	39
5.3 Begrensninger og metodiske utfordringer	40
6.0 Avslutning.....	41
<i>Forskingsspørsmål 1: Til hvilken grad ser vi permanente effekter av endringer i studenters økonomiske atferd?</i>	40
6.1 Forslag til videre forskning	41
Referanseliste.....	43
Vedlegg.....	45
Vedlegg 1 - Intervjuguide.....	45

Figurliste

Figur 1: 4 Forskjellige scenarioer for hvordan katastrofer kan påvirke økonomisk vekst	8
Figur 2: Oppgavens overordnede struktur.....	9
Figur 3: Viser et krysningspunkt mellom IS og RR kurven.....	13

Figur 4: Phillipskurven.....	15
Figur 5: Smitteverntiltak og frykt for smitte.....	16
Figur 6: Effekt av negativt etterspørselssjokk.....	18
Figur 7: Effekt av kostnadssjokk.....	19
Figur 8: Effekt av valutasjokk.....	21
Figur 9: Et individs sparing fra alder 20 år til 80 år i lys av Keynes livssyklusmotiv.....	38

1.0 Introduksjon

1.1 Bakgrunn for oppgaven

11. mars 2020 erklærte Verdens Helseorganisasjon Coronaviruset (COVID-19) som en global pandemi (Cucinotta & Vanelli, 2020). Pandemien satte verdensøkonomien i en dyp nedgangskonjunktur, og har derav utfordret global stabiliseringspolitikk for å opprettholde de økonomiske vekstutsiktene av opprinnelig art. Økende smitte førte til omfattende smitteverntiltak på både individ- og bedriftsnivå den 12. mars 2020. Dette innebar blant annet nedstenging av den tjenesteytende sektoren, som resulterende gjorde arbeidskraft og kapital inaktive. Volatiliteten i markedet førte til at myndighetene i flere land iverksatte finanspolitiske tiltak og tilførte likviditet for å bedre den økonomiske situasjonen. Denne samfunnsbaserte usikkerheten later dermed til å være en utløsende faktor for endret atferd hos forbrukere.

Endret atferd som resultat av smitteverntiltak og frykt for smitte førte innledningsvis til blant annet lavere etterspørsel og derav lavere produksjon i den tjenesteytende sektoren hvor viruset lett kunne spres. Det øyeblikkelige fallet i produksjon, og derav også tilsvarende økning i arbeidsledighet, klarte ikke omstille seg raskt nok til at konsekvensene av prosessen kunne dempes uten statlig regulering. Som et direkte resultat av reguleringen ble BNP fastlands-Norge redusert med 10,3% i perioden februar til april 2020 (SSB, 2022). Dette blir sett på som en drastisk resesjon i nyere tid, som blant annet kan sammenlignes med finanskrisen i 2008, med en nedgang på omtrentlige 6,8% (SSB, 2012).

Selv om man kan trekke paralleller mellom finanskrisen og Covid-19-pandemien på makroøkonomisk nivå, er det dog viktig å bemerke seg at pandemien har skapt midlertidige tilstander på markedet. Det midlertidige fallet i BNP kommer som følge av reguleringer i form av smitteverntiltak, med hensikt om å blant annet endre forbrukeratferden. Dette inkluderer blant annet innføring av karantene, avstandsbegrensninger og begrensning i antall nærkontakter. Som følge av disse statlige reguleringene opplevde man et fall i etterspørsel, og likeså en tilsvarende nedgang i produksjon – da spesielt i produksjonstjenester hvor viruset lett kunne spres. De midlertidig, statlige reguleringene oppstod med hensikt om å midlertidig endre forbrukeratferd i en viss tidsperiode – og det var å anta at atferden ved frafall av disse reguleringene ville gå tilbake til det normale, og den økonomiske stagnasjonen ville reverseres i form av en innhentning.

Forskning gjort parallelt med pandemien tyder på at folkets holdninger og vaner, som resultat av et skifte i samfunnsstrukturen, har endret seg under pandemien. En studie publisert juni 2021 måler arbeidstakeres holdninger og produktivitet ved hjemmekontor, som gjennomlysning viser at ansattes produktivitetsnivå har gått opp under pandemien i tillegg til at de ønsker denne fleksibiliteten i større grad i fremtiden (Kjeilen & Øvland, 2021). Den digitale omstillingen satt store krav til hvordan flere sektorer kunne møte etterspørselen – arbeidsplasser måtte endre sin daglige drift og elektronikkbransjen kjempet om markedsandeler og slet med å levere nok elektroniske artikler.

1.2 Økonomisk politikk i turbulente tider

I et land kan det tidvis oppstå turbulente perioder med relativt dårlig utnyttelse av et lands ressurser. Bakgrunnen til lav utnyttelsesgrad kan rotes i flere utløsende faktorer, som eksempelvis nasjonale katastrofer eller internasjonale konjunktursvingninger. Stabiliseringspolitikk er et mål som sikter seg inn på å sikre høy og stabil utnyttelse av ressurser på både kortere og lengre sikt (Ringstad, 2017). Innenfor stabiliseringspolitikken vil et land ha to hovedmålsettinger: å oppnå lavest mulig arbeidsledighet og lav, stabil inflasjon over tid. Stabiliseringspolitikken forgreines så ut i to virkemidler som myndighetene anvender: finanspolitikk og pengepolitikk (Davidsen, 2012). Innenfor nevnte politiske verktøy, hvor finanspolitiske virkemidler omfavner inn- og utbetalinger over offentlig budsjett, sentrerer pengepolitikken rundt rentenivået som settes av Norges Bank (Opstad, 2020). Penge- og finanspolitikken brukes altså som verktøy for å stabilisere økonomien, en form for motkonjunkturpolitikk, hvor tiltakene gjerne virker motsyklisk.

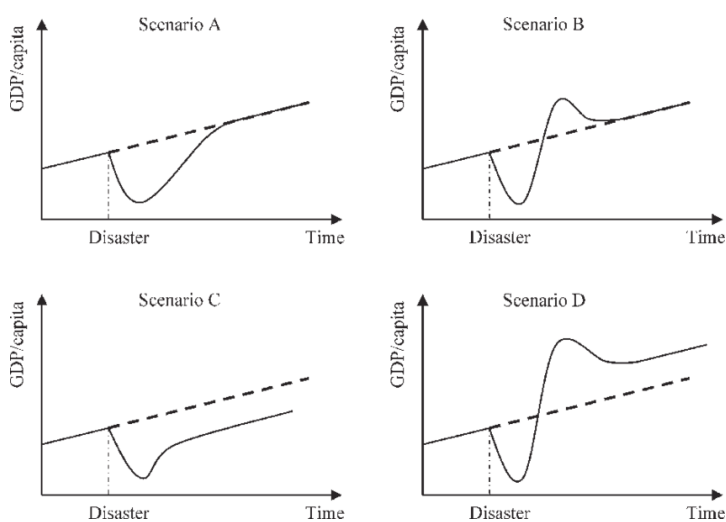
Det bør nevnes at det innenfor finanspolitikken eksisterer to typer virkemidler: aktiv stabilisering og automatisk stabilisering. Den aktive stabiliseringspolitikken sentrerer rundt bruken av offentlige virkemidler for å aktivt stabilisere endringer i bruttonasjonalprodukt (BNP). Den automatiske stabiliseringspolitikken inkluderer regelverk for skatter og offentlige utgifter som er utformet på en slik måte at det eksisterer en allerede innebygd stabilisering i systemet (Opstad, 2020). Denne oppgaven vil ikke gå særlig videre inn på sistnevnte, i den grad av at den hovedsakelig ønsker å se på de aktive finanspolitiske tiltakenes virkning på privatøkonomien.

1.3 Avgrensning og problemstilling

De siste 40 årene, med påfallende kriser i økonomien, har satt lys på faktorer innenfor økonomisk politikk som understreker penge- og finanspolitikkenes begrensninger i dempingen av konjunktursvingninger. Både hvilke korte og langsiktige effekter kriser vil ha på økonomien, til tross for teoretisk rammeverk og utgangspunkt, påvirkes av flere faktorer som gjerne faller utenfor økonomisk politikk.

En avgjørende faktor vil for eksempel være økonomisk rasjonalitet hos individer. Selve rammeverket for økonomisk politikk er at det skal virke stimulerende på økonomien. Om enkeltindivider dog gjennomskuer politikkenes formål, vil politikken ha motstridende effekt - eksempelvis gjennom økt sparing ved skattelette, ettersom aktører forventer en skatteøkning på lengre sikt (Opstad, 2020).

Katastrofer fører ofte til kortsiktige og midlertidige økonomiske konsekvenser. Det er dog ikke klart fra empirisk forskning til hvilken grad katastrofer påvirker økonomisk vekst på en lengre horisont (Aurland-Bredesen, 2021). Chhibber og Laajaj (2008) påpeker fire forskjellige scenarier for hvordan katastrofer kan påvirke økonomien på lang sikt, illustrert i Figur 1. Både scenario A og B peker på at katastrofer ikke har en langsiktig eller permanent effekt på økonomisk vekst. Scenario C og D, derimot, påpeker begge en signifikant og permanent effekt på økonomiens langsiktige vekst. I scenario C oppstår det en ny økonomisk likevekt med resulterende reduksjon i økonomisk vekst, hvor scenario D påpeker det motsatte.

Figur 1. 4 Forskjellige scenarier for hvordan katastrofer kan påvirke økonomisk vekst (Chhibber & Laajaj, 2008).

Det er ikke til å legge skjul på at økonomisk politikk og dens virkning i turbulente tider har en empirisk effekt som er vanskelig å både måle og forutse. Denne bacheloroppgaven vil, i lys av øvrige elementer og diskusjon, forske på følgende problemstilling:

Covid-19-pandemiens rolle som katalysator for endret norsk økonomisk atferd hos studenter.

Videre blir det også formulert og utarbeidet følgende forskningsspørsmål som bistand til å kunne besvare problemstillingen:

Forskningsspørsmål 1: Til hvilken grad ser man permanente effekter av endringer i studenters økonomiske atferd?

Valgte problemstilling vil ønskelig belyse penge- og finanspolitiske virkemidlers empiriske effekt, herav begrenset til studenter, og vil følgelig være et supplement til videre forskning.

1.3 Struktur

Selve studiet er oppdelt i seks kapitler, hvor første kapittel inneholder beskrivelse av tema, introduksjon av oppgaven og oppgavens avgrensning. Videre i kapittel to vil det teoretiske rammeverket bli gjennomgått, hvor vi vil se på blant annet tidligere forskning og teorier.

Kapittel tre vil så belyse studiens forskningsmodell og metodiske grunnlag, her i form av et kvalitativ forskningsdesign gjennom dybdeintervju. Følgelig vil kapittel fire gjennomgå en presentasjon og analyse av innsamlet datamateriale, som derav skaper basen for kapittel fems drøfting av det empiriske grunnlaget i sammenheng med økonomisk teori. Kapittel seks vil avslutningsvis oppsummere studiens funn og dermed også presentere konklusjon, i den grad man kan konkludere funnene, samt bringe forslag til videre forskning.

Figur 2. Oppgavens overordnede struktur

2.0 Teoretisk rammeverk

2.1 Innledning

I dette kapittelet vil oppgaven redegjøre for relevant teori for å kunne belyse problemstillingen. Teorikapittelet vil ta for seg en makroøkonomisk konjunkturmodell, som vil være med på å belyse effektene Covid-19 har og har hatt på norsk økonomi og økonomisk politikk. Teorien vil anvendes på en så måte at effektene analyseres kvalitativt. Fremlagt teori vil så anvendes i relasjon til de kvalitative funnene, som presenteres senere i oppgaven, og danner derav grunnlaget for drøftedelen i kapittel fem.

Det er ønskelig å påpeke at anvendt modell ikke vil kunne belyse alle effekter i sin helhet, men vil merkes som passende attributt for å forklare de økonomiske effektene av Covid-19.

2.2 Provisoriske effekter

2.2.1 ISPK-modell med renteregulering

Dette teorikapittelet vil i all hovedsak studere virkningene av pandemien gjennom en makroøkonomisk konjunkturmodell: ISPK-modellen med renteregulering, eller IS-PK-RR. Denne modellen tar utgangspunkt i forholdet mellom rente og BNP, hvor renten fastsettes av Norges Bank. Modellen er derav god egnet for å diskutere penge- og finanspolitikk. Modellen er et aggregert mål på hvordan BNP påvirkes av etterspørselen. Ved bruk av denne modellen i en lukket økonomi uten handel, kan man se effektene av endringer forårsaket av Covid-19, slik som smitteverntiltak og frykt for smitte. Modellen visualiserer både pengemarkedet, vare- og tjenestemarkedet og også valutamarkedet ved en eventuell utvidelse.

De endogene variablene i ISPK-RR er gitt ved de variablene som blir bestemt av den økonomiske modellen, som under er gitt ved BNP, inflasjonen og renten i de forskjellige kurve-ligningene. De fleste leddene/variablene er allerede velkjent i generalbudsjettligningen/realligningen, $Y = C + I + G$ (ev. $+NX$).

De eksogene variablene z^π og z^c viser sjokk i konsum og kostnader. Uttrykket Z^T er en politisk variabel for skattetrykk, mens z^i er en pengepolitisk variabel for å fange opp ønskede avvik. De eksogene variablene er i hovedsak på høyresiden av ligningene:

$$Y = m (G + I - c_1 z^T - c_2 (i - \pi^e) + z^c) \quad (1)$$

$$\pi = \pi^e + \beta(Y - Y^*) + z^\pi \quad (2)$$

$$i = d_1(\pi - \pi^*) + d_2(Y - Y^*) + z^i \quad (3)$$

IS-kurven (1) gitt Y , viser hvordan de eksogene variablene med multiplikator påvirker et lands bruttonasjonalprodukt, altså representert som den aggregerte etterspørselen. En multiplikator "... gir uttrykk for hvor mye den samlede inntektsøkningen vil overstige det opprinnelige utlegget" (SNL, 2021). IS-kurven er minkende hvor Y -aksen viser renten og x -aksen viser BNP. Hovedmomentet i ISPK er at Y blir påvirket negativt av renten med tanke på negativ endring i etterspørsel. Økt rente betyr lavere etterspørsel. Konsumfunksjonen separert fra Y blir seendes slik:

$$C = c_1(Y - T) - c_2(i - \pi^e) + z^c \quad (4)$$

Hvor parameteren c_1 er den marginale konsumtilbøyeligheten gitt i intervallet $0 < c_1 < 1$. Parameteren c_2 er realrentens påvirkning på konsumet, der størrelsen er større enn 0.

π^e er forventningen til inflasjonen. Det siste leddet z^c tar opp etterspørselssjokket i konsumet og viser bl.a. endringer i økonomiske mønstre som sparing, usikkerhet og formue.

Skattefunksjonen T er gitt ved $T = tY + Z^T$. Ved sammenslåing av realligningen, konsumfunksjonen og skattefunksjonen, så får man IS-kurven (1) hvor m av Y viser multiplikatoren for uttrykket, $\frac{1}{(1-c_1(1-t))}$. Multiplikatoreffekten bidrar blant annet med å eskalere en eksogen effekt opp mot etterspørselen. Etterspørselens retning vil eksempelvis også påvirke inntekten i lik direksjon. Dersom m eks multiplikatoren minker, så vil BNP bli større og derav mer konsum. Dette fører til et positivt skift i IS. IS-kurven vil også ha skift av automatiske stabilisatorer, samt finanspolitiske tiltak grunnet endringer i G og Z^T . (Holden & Wulfsberg, 2021, s. 46 - 47)

Inflasjons-ligningen/PK-kurven (2) er gitt som π , er en Phillipskurve som korrelerer med økt inflasjon dersom det oppstår produksjonsgap. Y^* blir bestemt av eksogene forhold og vil derfor avhenge av tilgangen på teknologi, realkapital, arbeidskraft. Ved en normal utnyttelse av kapasitet, så vil likevektsledigheten = arbeidsledigheten, mens ved en situasjon der Y er lavere enn Y^* , så vil produksjonsgapet være negativt, derav en større arbeidsledighet. Større arbeidsledighet har følger som lavere inflasjon. Dersom det oppstår en lavere inflasjon, vil

også inflasjonsmålet endres. Altså et skift i både π og π^e . Om kostnadssjokket Z^T er til stede, så vil ikke $\pi = \pi^e$ bli representativt, grunnet påvirkning fra en annen eksogen variabel. (Holden & Wulfsberg, 2021, s. 47)

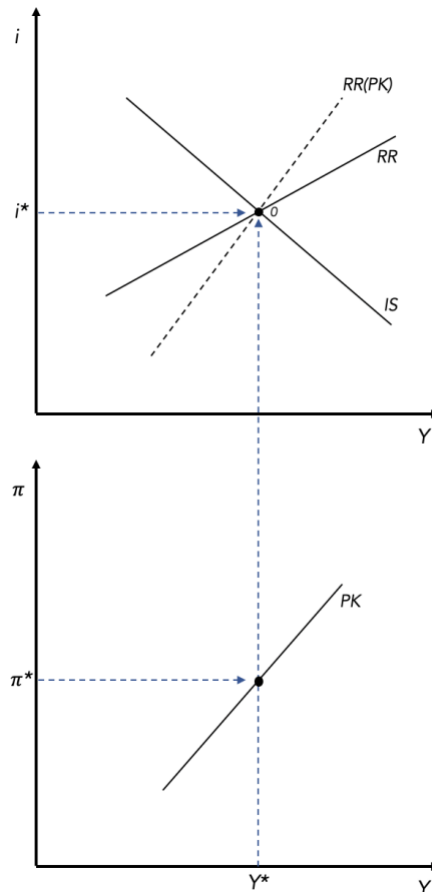
Siste kurven er gitt ved renten i (3), altså RR-kurven gjennom Taylor-regelen. Denne regelen tar for seg et forhold mellom et produksjonsfall og renten. Dersom produksjonen faller, så settes renten ned tilsvarende. Dette er også en av parameterne Norges Bank følger ved estimering av styringsrenten. (Holden & Wulfsberg, 2021, s. 47)

RR(PK)-likningen er hovedsakelig sentralbankens påvirkning av renten og viser avhengigheten av Y og eksogene variabler i en større grad, og tar derfor ikke for endringer i inflasjonen. Ligningen avgrensar derfor det kontinuerlige skiftet til RR-kurven, hvor faktorene inflasjon, BNP og og rente eksisterer i et implisitt domino-forhold. Ligningen er økende og vil krysse IS-kurven. Krysningpunktet forteller hvordan bruttonasjonalprodukt er gitt i forhold til renten, samt hvordan disse korrelerer. RR(PK) er et resultat av RR-ligningen (3) innsatt i PK-likningen (2). Dersom $\pi = \pi^e$, får man likningen

$$i = d_1 z^x + (d_1 \beta + d_2)(Y - Y^*) + z^i \quad (5)$$

Forskjellen mellom RR og RR(PK) er at man har implementert ny endring i BNP, noe som fører til endring i inflasjon. Derfor vil ser helningen på kurven annerledes ut enn helning i PK. (Holden & Wulfsberg, 2021, s. 48)

Figur 3. Viser et krysningpunkt mellom IS og RR kurven. Dette likevektspunktet gir videre opphav til inflasjonen gitt av ligningen PK. Siden renten har en viss effekt på $RR(PK)$, så vil vil renten stige raskere ved en økning i BNP. Dette er også grunnen til at $RR(PK)$ har en brattere kurve (Holden & Wulfsberg, 2021).

2.2.2 Smitteverntiltak og frykt for smitte

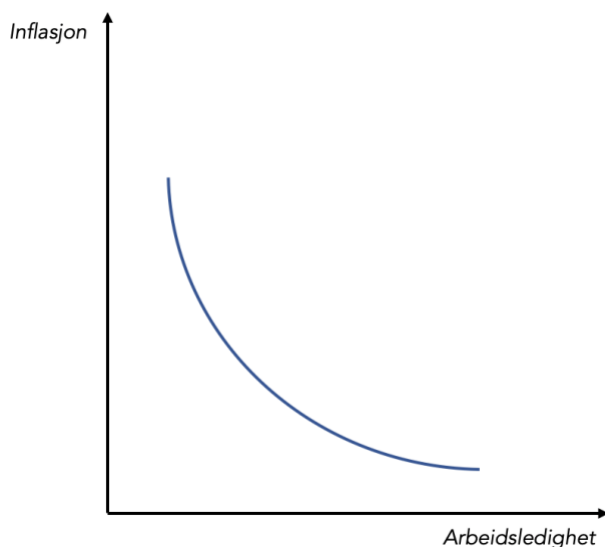
I starten av pandemien var inflasjonen nær inflasjonsmålet og produksjonsgapet tilnærmet lik null, noe som tilsvarer at norsk økonomi var i god balanse. Smitteverntiltakene som ble innført 12.mars 2020 førte til en umiddelbar nedgang i både aktivitet og derav også økning i likevektsledigheten. Ettersom bedriftene ikke hadde tidsrom til å omstille seg fort nok, oppstod det dermed et fall i både faktisk BNP og potensiell BNP. Når deler av produksjonskapasiteten fysisk blir begrenset, og derav ikke mulig å utnytte, har ikke produksjonsgapet endret seg på samme måte som ved isolert fall i faktisk BNP. Man kan dermed argumentere for at myndighetene ikke bør implementere ekspansiv finanspolitikk på samme måte som ved negativt produksjonsgap (Holden & Wulfsberg, 2021, s. 48).

På mange måter har en reduksjon i $Y - Y^*$, faktisk BNP og potensiell BNP, også skjedd av hensikt for å redusere smitte. Myndighetene har satt inn finanspolitiske stoppere for å få kontroll over smitten. Derav har det ikke vært nødvendige med store ekspansive finanspolitiske tiltak, men flere diskresjonære tiltak for visse kriserammede bransjer. (Holden & Wulfsberg, 2021, s. 50)

Smitteverntiltak, i sin primære funksjon, ønsker å endre atferden til befolkningen. Denne endringen i atferd førte blant annet til lavere etterspørsel og dermed også lavere produksjon i tjenesteytende sektorer hvor viruset lett kunne spres. Også denne aktivitetsnedgangen inngår i de parallelle nedgangene i både faktisk BNP Y og potensiell BNP Y^* . Man kan herav samle nedgangen i potensiell BNP som skyldes pandemien i en felles samlebetegnelse, bestående av den direkte nedstengingen, smitteverntiltak og smittefrykt.

I så tilfelle at faktisk BNP Y og potensiell BNP Y^* faller fra Y_0^* til Y_1^* , i henhold til modellen, vil PK-kurven skifte mot venstre i punkt A (π^* , Y_1^*). Dette fører blant annet til at reduksjonen i potensiell BNP ikke påvirker prissetting i bedrifter som ikke er nedstengt som følge av pandemien. RR(PK) påvirkes også i den form av at den skifter til venstre i RR(PK'), hvor kurven også må gjennom punkt A (i øverste diagram). Realrenten forblir uendret, slik at pengepolitikken hverken er kontraktiv eller ekspansiv, siden differansen mellom faktisk inflasjon og inflasjonsmålet er lukket i punktet (Holden & Wulfsberg, 2021, s. 49).

Flere restriksjonsutsatte bransjer har fått økonomisk støtte som kompensasjon fra staten, nemlig for å kunne opprettholde et gitt tilbud slik at bedriftene skal kunne driftes lønnsomt (Regjeringen, 2022). Desto flere sektorer som opplever nedgang i lønnsomhet, desto større arbeidsledighet. Slike økonomiske pakker følger den typiske keynesianske økonomien, hvor man bruker økonomiske midler for å motvirke positive eller negative gap med enten ekspansiv eller kontraktiv finanspolitikk (Keynes, 1936). Under Covid-19 har disse politiske midlene blitt rettet mot enkelte bransjer, noe som viser til en diskresjonær finanspolitikk. Dette har blitt gjort for å stabilisere økonomien, samt for å dempe det økonomiske fallet. Til tross for disse tiltakene, viser statistikken likevel at arbeidsledighet har vært uunngåelig under pandemien (Kalajdzic et al., 2020). Dette siden arbeidsledighet har en viss trade-off effekt på inflasjonen i et land, derav da også motsatt. Dersom man gjennom stabiliseringspolitikk vil oppnå lavere inflasjon, så må man også godta større arbeidsledighet, og omvendt. Phillipskurven visualiserer dette:

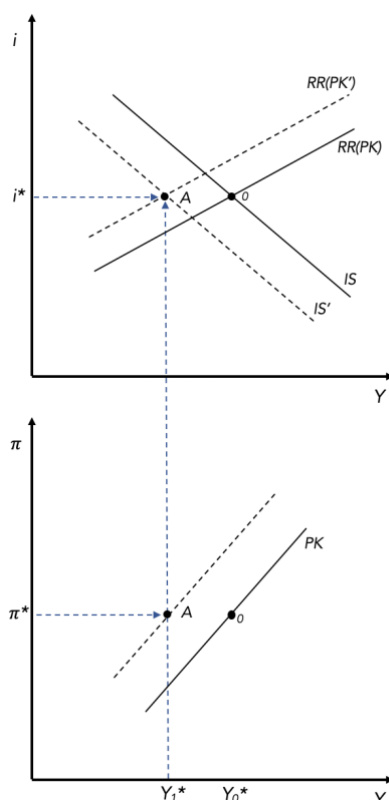

Figur 4. Phillipskurven.

Som følge av flere faktorer på markedet, så sentralbanken nytten i å sette styringsrenten lik null mai 2020 (Norges Bank, u.å). Dette som et tiltak for å stimulere til økt konsum, som eksempelvis ved at forbrukere skulle få et insentiv til å låne mer penger, samt skape flere lønnsomme bedrifter. Dette vil derfor være oppnåelig dersom man øker offentlige utgifter og/eller reduserer skattesatsen. Et slikt tiltak vil ikke bare bidra til økt produksjon, men også privat konsum. Slike diskresjonære finanspolitiske midler har vært nødvendig for å stabilisere økonomien, noe som igjen øker etterspørselen etter varer. Over tid vil dette kombinert med gjenåpning gradvis skyve BNP opp mot trend-BNP, noe som også har vært et av hovedmålene til Norges Banks finanspolitikk under pandemien.

Pandemien ga en reduksjon i konsum, noe som ikke skyldes frivillig tilbakeholding av penger, men tvungen sparing. Forbrukere har gjennom de siste årene blitt nødt til å spare penger på poster de ellers hadde konsumert. Sparte penger kan likevel ha ført til en positiv substitusjonseffekt, ettersom dette kan føre til økt konsum på et senere tidspunkt. Dersom det har skjedd en frivillig tilbakeholding hos husholdninger, altså eksogen reduksjon i samlet konsum, så vil ikke denne effekten være eksisterende. Resultatet blir derfor to effekter som jobber mot hverandre. Altså en negativ multiplikatoreffekt med tanke på reduksjon i inntekt, og en positiv substitusjonseffekt med sparing av utgifter. Det samlede resultatet av disse effektene er uvisst, men likevel er det grunnlag for å si at de to effektene er like store med

motsatt fortegn. Derfor vil et fall i Y^* være tilsvarende et fall i C ($Y = C$). (Holden & Wulfsberg, 2021, s. 50)

Figur 5. Smitteverntiltak og frykt for smitte. Om Potensiell BNP og faktisk BNP synker i like stor grad grunnet smitteverntiltak, så vil både RR, IS og PK få et venstreskift. Dette vil igjen føre til lik rente- og inflasjonsnivå, men lavere BNP(også potensiell BNP) Ny skift vist i punkt A (Holden & Wulfsberg, 2021).

2.2.3 Effekten av negativt etterspørselssjokk

Makroøkonomiske sjokk, herav tilbuds- og etterspørselssjokk, kan enten oppstå innad i land eller eksistere som eksogene sjokk. Eksogene makroøkonomiske sjokk defineres gjerne som “en plutselig hendelse med opphav utenfor det økonomiske systemet” (Sørensen, & Whitta-Jacobsen, 2005). Disse uventede hendelsene kan føre til konjunktursvingninger, og både resultere i reduksjon av norsk eksport og BNP, som resulterende skaper økt arbeidsledighet. Som nevnt skiller man mellom tilbud- og etterspørselssjokk. Covid-19-pandemien er å definere som unik, da begge tilstander er tilstede.

Ved negative etterspørselssjokk vil IS-kurven følgelig skifte mot venstre, slik som illustrert i Figur 5. Bruttonasjonalprodukt vil resulterende falle, og som en del av pengepolitikken vil

sentralbanken nedjustere renten i henhold til renteregelen, nemlig for å dempe effekten dette har på både BNP og inflasjonen (Holden & Wulfsberg, 2021, s. 47).

Etterspørselssjokket, Z^C , som vist tidligere i ligning til IS-kurven, tar opp virkningen av eksogene forhold som påvirker konsumet (Holden & Wulfsberg, 2021, s. 47). Negative etterspørselssjokk er blant annet tilknyttet til husholdningers restriksjoner og derav nedgangen i konsum av både tjenester og produkter, samt ønske for økt sparing og derav nedgang i konsum. På bedriftsnivå kan økt uvisshet skape nedgang i investeringer. Bedrifter som eksporterer produkter eller tjenester kan også oppleve redusert etterspørsel.

Det bør merkes at den negative virkningen på konsumet, samt økningen i sparing, tilnærmet utligner hverandre i den grad at reduksjonen i utgifter på nedstengte aktiviteter kan brukes til andre konsumformål, da i form av en substitusjonseffekt. Til hvilken grad de utligner hverandre er uviss. Dersom den negative multiplikatoreffekten veier tyngre, vil IS-kurven dog skifte mer mot venstre enn i punkt A i Figur 4, følgelig mot punkt B som illustrert i Figur 5.

Økt usikkerhet hos befolkningen vedrørende både egen og landets økonomi har også vært en pågående effekt av pandemien. Hvilke forventninger husholdninger har om nedgangen i aktivitet kan ha stor betydning for både daværende og fremtidig forbruk. Det fremkommer et kraftig forventningsfall i Forventningsbarometerets andre kvartalsrapport for året 2020, hvor fallet defineres som en av de kraftigste siden andre verdenskrig (Finans Norge, 2020).

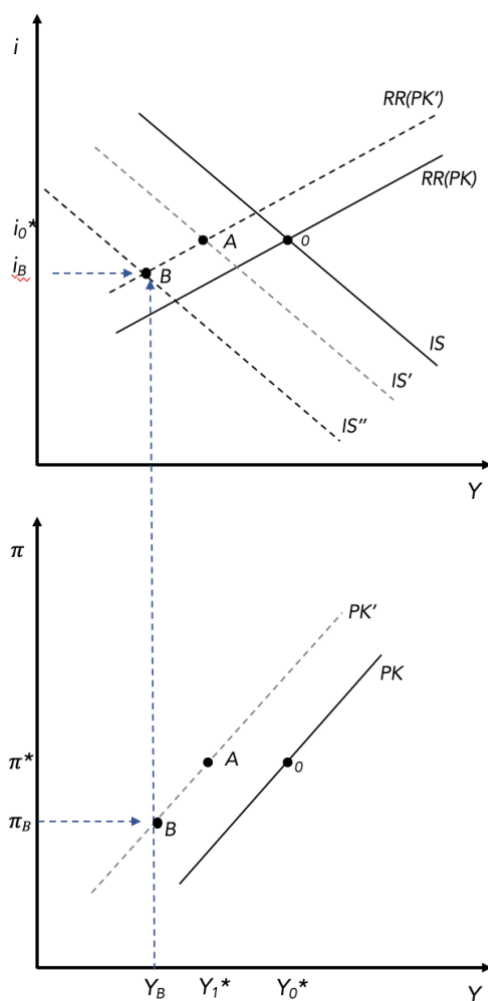
Husholdningers holdninger kan være vanskelig å måle, dog en essensiell faktor for å kunne forutsi husholdningers økonomiske atferd. Dette målte forventningsfallet kan ha ulike effekter, dog er det ikke utenkelig at økt sparing og fall i investeringer er resulterende effekter. Å gjennomgå investeringer bygges på prinsippet om forventning knyttet til lønn, hvor usikkerhet kan føre til at private investeringer faller delvis eller helt bort (Holden & Wulfsberg, 2021, s. 51). Samlet vil dette føre til et skifte mot venstre i IS-kurven, som illustrert i figuren nedenfor.

Et annet viktig moment å belyse i relasjon til målte etterspørselssjokk er fallet i oljeprisen. Oljeprisen falt med omtrentlige 70 prosentpoeng fra årsskiftet i 2020 til april samme år. Dette resulterte i et betydelig fall i oljeinvesteringene, som gjennom modellen belyses ved å se på det eksogene fallet i investeringene. Fallet rotes hovedsakelig i etterspørselsfallet grunnet

både nasjonale og internasjonale smitteverntiltak i pandemien (Holden & Wulfsberg, 2021, s. 51).

Det bør dog nevnes at, til tross for at oljeprisen har hatt en jevn oppgang i forbindelse med gjenåpningen av samfunnet, har oljeprisen opplevd stor volatilitet i forbindelse med Russlands invasjon av Ukraina 24.februar 2022 (DN Investor, u.å). Svingningene skaper stor usikkerhet og kan direkte påvirke oljeinvesteringene, herav også etterspørselen.

Samlet vil nevnte faktorer for etterspørselssjokkene føre til et skift til venstre for IS-kurven, herav fra IS' til IS'' . Det oppstår derav en ny økonomisk likevekt, hvor både inflasjon er redusert og renten er satt ned som en respons på lavere BNP og inflasjon. Skiftet ser man i figuren nedenfor.

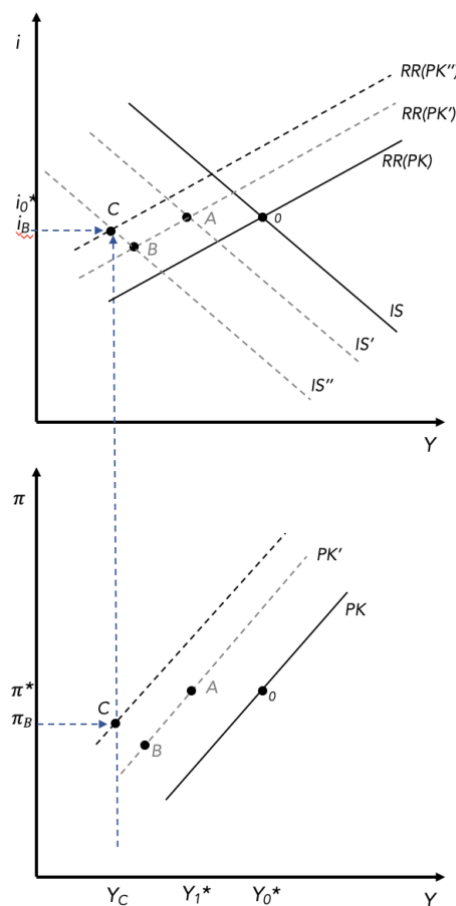

Figur 6. Effekt av negativt etterspørselssjokk. IS-kurven skifter her til IS'' , slik at den økonomiske likevekten endrer seg fra punkt A til punkt B (Holden & Wulfsberg, 2021).

2.2.4 Effekten av kostnadssjokk

Pandemien har også resultert i flere kostnadssjokk, som for øvrig har ført til et skifte oppover av PK. Kostnadssjokk kan oppstå av som mangt, eksempelvis økte transportkostnader og restriksjoner som drar ned bedrifters lønnsomhet. Pandemien har skapt flere uforutsette kostnader for både husholdninger og bedrifter, og har derav også medvirket til til flere kostnadssjokk (Holden & Wulfsberg, 2021, s. 51).

De oppståtte kostnadssjokkene, som blant annet prisen på råmaterialer, har dermed ført til at Phillipskurven (PK) skifter oppover i diagrammet, hvor BNP reduseres og inflasjon stiger. Dette kan blant annet ha ført til at prisnivået i enkelte sektorer har økt, nemlig for å kunne øke dekningsbidraget. Skiftet i PK-kurven skaper høyere rente, slik at RR(PK)-kurven også skifter oppover. Det skapes derav en ny likevekt som skiftes fra punkt B til punkt C. Inflasjonen har som nevnt steget, men er likevel noe under inflasjonsmålet (Holden & Wulfsberg, 2021, s. 51).

Figur 7. Effekt av kostnadssjokk. PK skifter mot venstre til PK'' og RR(PK)-kurven skifter til venstre til RR(PK''). Den økonomiske likevekten endres derav fra punkt B til C (Holden & Wulfsberg, 2021).

2.2.5 Effekten av valutasjokk

I perioden fra mars 2020 til april 2020 svekket den norske kronen seg med omtrentlige 25 prosent, trolig delvis i bakgrunn av fallet i oljeprisen og den ellers oppståtte uroen i finansmarkedet som følge av pandemien. Reduksjonen tilsvarer en betraktelig større nedgang enn hva rentedifferansen skulle forutsi basert på udekket renteparitet. Man kan argumentere for at kronesvekkelsen dempet effekten av det negative eksportsjokket, samtidig som det på den andre siden kan ha bidratt til høyere inflasjon gjennom økte kostnad på importen. Det må belyses at endringen i valutakurs ikke har endret de kvalitative resultatene som er nevnt tidligere i oppgaven, dog vil den svakere valutakursen ha påvirket størrelsen på skiftene (Holden & Wulfsberg, 2021, s. 54).

For å finne effekten av endring i valutakursen, så egner det seg å se på modellen med nye faktorer - altså, å utvide modellen slik at den gjelder for en åpen økonomi. I den utvidede modellen tar man fremdeles standpunkt i de tre ligningene som tidligere ble presentert, dog inkluderer man også etterspørselen i utlandet, valutakurs og prisen på norske produkter i relasjon til utenlandske (Holden & Wulfsberg, 2021, s. 53). Det vil derfor være visse forutsetninger gitt ved:

$$Y = Z^D + m_E Z^E - m_\pi(\pi^E + z^\pi) - m_i i \quad (6)$$

$$\pi = \pi^E + \beta(Y - Y^*) + z^\pi \quad (7)$$

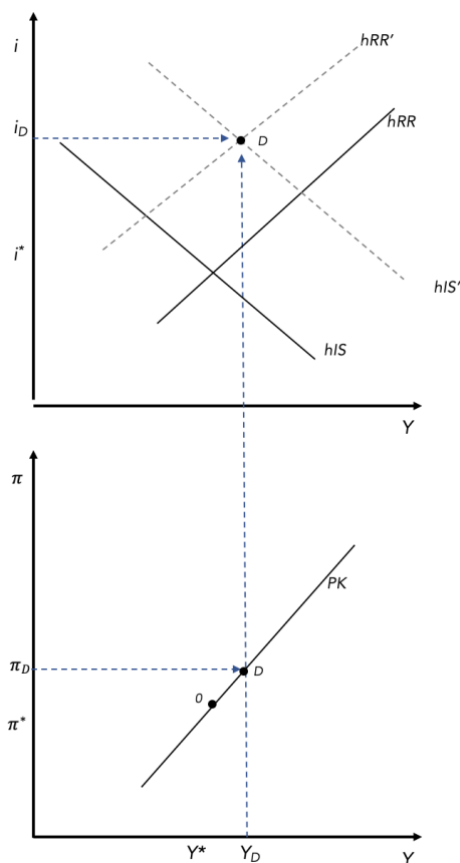
$$i = z^i + \gamma_y(Y - Y^*) + \gamma_E Z^E + \gamma_\pi z^\pi \quad (8)$$

Det bør merkes at modellen er presentert på en redusert form, i form av at flere variabler og parametere er kombinert for å begrense antall symboler. Grunnet begrensninger i oppgavens kompleksitet vil modellen forklares i kortfattethet.

Ligning 4 illustrerer en hybrid IS-kurve for en åpen økonomi, og tar for seg effekter ved hjelp av konkurranseevnen og Phillipskurven. Ligning 5, eller Phillipskurven, illustrerer norsk prisvekst som igjen er avhengig av BNP-gapet og innenlandske kostnadssjokk. Den hybride renteregelen, som illustrert i ligning 6, er utvidet med forholdet mellom rente og valutakurs.

Dersom BNP-gapet øker, øker renten tilsvarende, ettersom sentralbanken ønsker å motvirke prisveksten BNP-gapet medfører samt økt inflasjon (Holden & Wulfsberg, 2021, s. 54).

Figur 8. Effekt av valutasjokk. Diagrammet viser en hybrid IS-kurve, og skiftet fra hIS til hIS'. Den hybride RR-kurven skifter fra hRR til hRR'. Ny økonomisk likevekt i punkt D (Holden & Wulfsberg, 2021).

Da den norske kronen ble svekket i mars 2020 fikk vi en økning i Z^E , nominelt valutakurssjokk. Dette resulterte i et skifte mot høyre på IS-kurven, ettersom evnen til å konkurrere gir økt etterspørsel. RR-kurven skifter opp, i og med at svakere valutakurs gir stigning i importprisene og derav økt inflasjon. Dersom Norges Bank anser at importpriser er for høye, kan de heve styringsrenten til et slikt nivå at BNP og innenlandsk inflasjon reduseres (Holden & Wulfsberg, 2021, s. 54).

Den nå utvidede ISPK-modellen innebærer innsikt i hvordan pengepolitikken demper valutakurssjokk. Skiftene i IS-kurven og RR-kurven tilsier at Norges Bank vil heve styringsrenten tilsvarende, dog er virkningen på BNP og inflasjonen ikke kjent. Om sentralbanken har høyt fokus på at importprisene ikke skal føre til store økninger i

inflasjonen, kan de heve styringsrenten slik at BNP og inflasjon reduseres for å dempe valutastjokket (Holden & Wulfsberg, 2021, s. 54).

2.3 Permanente effekter

Den norske økonomiske modellen følger prinsippene til den kjente økonomen John Maynard Keynes (keynesianismen), der modellen viser en blanding mellom planøkonomi og markedsøkonomi, altså blandingsøkonomi. Dette er en blanding mellom markedsstyring og aktiv styring fra staten, hvor styringen eksempelvis gjøres gjennom rentehevinger fra Norges bank (Keynes, 1936).

Konsumtilbøyelighet kan være et godt virkemiddel for å se hvordan og hvorfor individ, herav studenter, konsumerer og sparer. Konsumtilbøyelighet er verdien av det som konsumeres, delt på inntekt. Gjennomsnittlig konsumtilbøyelighet er derimot den andel av et lands totale disponible inntekt av alt konsum, gitt ved privat konsum delt disponibel inntekt (Finansleksikon, u.å).

Keynes mente at endringer i konsumtilbøyeligheten påvirkes av subjektive og objektive faktorer rundt forbrukernes kjøps- og spareatferd. De subjektive faktorene er individuelle faktorer som kommer av hvordan individ disponerer den disponible inntekten opp mot konsum og sparing. Objektive faktorer er derimot faktorer som er utenom et individs kontroll. Dette kan for eksempel være endringer i det store finansmarkedet eller realinntekter, som i dette tilfelle er preget av pandemi (Keynes, 1936).

Keynes mente videre at det eksisterer 8 momenter for de subjektive faktorene som er avgjørende rundt sparing. Disse motivene er føre-var-motiv, livssyklusmotiv, intertemporal substitusjonsmotiv, forbedringsmotiv, uavhengighetsmotiv, foretaksmotiv, forsikringsmotiv og grådighetsmotiv. Det kan tenkes at "føre-var"-motivet har vært spesielt viktig under Covid-19, grunnet de usikre momentene rundt tiltakene og frykten for smitte. Selv om "føre-var"-motivet er en subjektiv faktor i husholdningenes kjøp og spareatferd, så skal man ikke se bort ifra at disse subjektive også blir påvirket av de objektive. Dersom det oppstår en endring i arbeidsledigheten, uten at individet nødvendigvis mister jobben og derav inntektskilden, så kan det tenkes at dette også vil påvirke de subjektive faktorene (Browning & Lusardi, 1996).

I likhet med stabiliseringen og endringen i norsk økonomi, kan det tenkes at også stabiliseringen har endret enkeltindividets sparing- og kjøpsatferd. Enkeltindivids kjøpsatferd

korrelerer ofte med hvordan omgivelsene i samfunnet er. Dersom et fall i det private konsumet ikke er forårsaket av den disponible inntekten, så vil befolkningen følgelig spare mer (Reiersen, 2021). Det kan diskuteres hvorvidt dette er gunstig for nasjonaløkonomien eller ikke, ettersom man gjerne sier at individene her har blitt mer risikoavers. At befolkningen blir mer risikoavers kan igjen føre til reduksjon i etterspørsel og produksjon, derav skape høyere arbeidsledighet. Økonomien i forkant av pandemien var derimot nærmere motpolen av dette scenarioet. Ikke før myndighetene satte i bruk restriksjoner, ble disse omgivelsene endret med et fall i BNP (også potensiell BNP).

En rasjonell forbruker vil være påpasselig med å bruke penger dersom det er knyttet risiko til pengemarkedet eller samfunnet. Forbrukere vil innforstått låne mer penger ved lav rente, noe som kan sammenlignes med en katalysatoreffekt i eksempelvis ekspansiv finanspolitikk. Covid-19 har naturligvis ført med seg risikoaversjon med tanke på investeringer og kjøp, men har denne endrede kjøpsatferd til norske forbrukere under korona til å ta mer risiko?

Selv om mange av disse effektene utgjør provisoriske endringer, så antas det likevel at det er noen effekter som er mer permanente. De umiddelbare tiltakene stilte store krav til rask omstilling i samfunnet; innføringen av hjemmekontor ble elementært for normal drift, digitale kommunikasjonsverktøy ble fremtreden – til og med fysiske tjenester tok i bruk digitale bestillingsverktøy, og droppet derav flere fysiske ledd. Det kan derav drøftes hvorvidt forbrukere har erkjent enkelheten bak den tvungne digitaliseringen. Til tross for at denne digitale omstillingen trolig er uunngåelig, er det ikke utenkelig at pandemien har fremskyndet omstillingen.

Det bør nevnes at enkelte faktorer, som nevnt i delkapittelet ovenfor, også kan spille inn på langvarige effekter. Hovedsakelig er diskuterte faktorer i nevnte delkapittel tiltenkt å ha kortere tidshorisont, men avhengig av samfunnets utvikling kan det også være av vedvarende faktor.

3.0 Metode

Denne delen av oppgaven vil ta for seg det metodiske fundamentet for oppgaven. Innledningsvis vil studiens forskningsdesign bli redegjort for, videre vil metoden for datainnsamlingen presenteres – herav blant annet fremgangsmåten for dybdeintervjuene,

inkludert dens gjennomføring. Kapittelet vil også ta for seg begrepsoperasjonalisering og -validering.

3.1 Valg av metode

Vilhelm Aubert definerer metode som “en fremgangsmåte, et middel til å løse problemer og komme frem til ny kunnskap. Et hvilket som helst middel som tjener formålet, hører med i arsenalet av metoder” (Dalland, 2012). Metode kan derav tolkes som en fremgangsmåte for innhenting av empiri, eller data om virkeligheten. Hvilken tilnærming som velges for informasjonsinnhenting er høyt debattert, med flere sentrale spørsmål. Det er dog vanlig å dele forskning inn i to skiller: kvantitative og kvalitative metoder. Kort sagt vil man innenfor kvantitative metoder gå i bredden for å svare på spørsmål om hvor mange og hvor ofte, hvor man innenfor kvalitative metoder ønsker å gå i dybden for å svare på spørsmål om hvorfor og hvordan (Jacobsen, 2015).

Ved en pragmatisk tilnærming antar man at det er umulig å finne en fasit på hvilken metode som er den mest ideelle metoden. De ulike tilnærmingene har både fordeler og ulemper - hvor én metode vil være bedre egnet i én situasjon, og vice versa. Som nevnt finnes det ikke et ideelt undersøkelsesopplegg, da det finnes både ulemper og fordeler ved alle. Å kombinere ulike undersøkelsesopplegg er dermed å se på som ideelt, med hensikt om å garantere både statistisk og teoretisk generalisering. I metodetriangulering forsøker man å utnytte styrker og svakheter ved de respektive metodene ovenfor hverandre. Man tar dermed styrke fra én metode for å kompensere for svakheten ved den andre (Jacobsen, 2015).

Denne oppgaven har derav valgt å anvende både primærdata, herav i form av syv kvalitative dybdeintervju for å enten bekrefte eller avkrefte fremlagte hypoteser. Seks respondenter faller under målgruppen studenter, dog var det ønskelig å også intervju én respondent som falt utenfor ønsket variabel. Dette for å se om det finnes ekstraordinære holdninger og forventninger hos studenter, og om dette da er situasjonsbetinget. Med bakgrunn i problemstillingen, *Covid-19-pandemiens rolle som katalysator for endret norsk økonomisk atferd hos studenter*, vil det bli undersøkt ulike perspektiver fra separate individer.

3.2 Forskningsdesign

I de primære fasene i et studium avgjøres det hvem og hva som skal undersøkes, samt hvordan prosessen bak undersøkelsen skal foregå. Valgte premisser vil derav også danne basen for studiens forskningsdesign som skal fremstille hvordan valgte problemstilling skal

besvares og belyses (Oppen, Mørk & Haus, 2020). Valgt forskningsdesign vil være elementært i bakgrunnen for metoden som anvendes for å samle inn data, og avhenger også av problemstillingens kompleksitet (Sander, 2022).

Man kan skille mellom fire typer forskningsdesign innenfor kvalitativ metode; casedesign, etnografisk design, fenomenologisk design og Grounded Theory-design (Askheim & Grennes, 2018). Denne oppgaven vil ta for seg et fenomenologisk forskningsdesign, som baseres på at informantene beskriver virkeligheten slik de oppfatter den. Individenes egne erfaringer og forståelser av fenomenet vektlegges her (Dalland, 2012).

Forskningsdesignet bærer preg av at man som forsker er bevisst på egne begrensninger relatert til ens egne holdninger og forventninger til studien, slik at funn som strider med nevnte forventninger ikke blir oversett. Det vil også bli sett på som elementært at tolkningen av funnene, gjerne i form av omskriving av informantenes språk, gjennomgår kritiske beslutninger slik at opprinnelige funn ikke fordreies.

Som nevnt er formålet med oppgaven å undersøke om Covid-19-pandemien har hatt varig innvirkning på nordmenns privatøkonomi. Etersom oppgaven ønsker å undersøke respondenters erfaringer og meninger rundt den grad de økonomiske ringvirkningene av pandemien har påvirket deres økonomiske atferd og holdninger, blir det sett på som hensiktsmessig å basere studien på et fenomenologisk design.

Presentert problemstilling har flere faktorer, og derav økt kompleksitet. Ved å formulere supplerende forskningsspørsmål kan problemstillingen besvares ved hjelp av et intensivt forskningsdesign. Valgte undersøkelsesdesign er hensiktsmessig da problemstillingen legger til rette for å studere relativt mange variabler i det intensive opplegget - disse vil for øvrig presenteres i hypotesen som fremlegges (Jacobsen, 2015).

Forskningsmodellen baseres på tidligere teori, som vil tolkes i lys av oppgaven, og starter derav fra et teoretisk ståsted. Dog vil modellen videre gå over i en deduktiv tilnærming, hvor oppgaven vil gå til grunne i fremlagte hypoteser for så å bevege seg tilbake til empirien. Altså vil forskningsmodellen benytte en abduktiv tilnærming til virkeligheten. Denne metoden vil være gunstig da fenomenet bak studien er noe uforutsigbart. Det vil likevel være fordelaktig å

ta tidligere teori i betraktning ved tolkning av datainnhenting, slik at anvendelsen vil kunne gi grobunn for endring og nye teorier (Oppen, Mørk & Haus, 2020).

3.3 Utvalgsprosess og rekruttering av informanter

I kvalitative intervjustudier foreligger det én sentral utfordring ved utvalgets bakgrunn og gyldighet; man kan ikke undersøke alle enheter man ønsker. Datainnsamlingsmetoden er både svært tidskonsumerende og detaljert, og setter derav begrensninger til analysens fornuftige størrelse (Jacobsen, 2015). I kvalitative intervjustudier velger man hovedsakelig informanter som vil kunne uttale seg på en reflektert måte om aktuelt tema. Informantene er derav strategisk utvalgt, nøye utplukket for å representere ønsket populasjon (Tjora, 2017). Det nevnes videre at om hvis man undersøker relativt generelle temaer, som er aktuelt i vårt tilfelle, kan man rekruttere omtrentlig hvem som helst - i og med at de fleste kan si noe om gitte tema.

Innenfor kvalitativ metode vil det være lite hensiktsmessig å rekruttere informanter tilfeldig, da hensikten er å få innsikt i fenomenet - og ikke foreta statistiske generaliseringer. Det vil derav være hensiktsmessig med en strategisk utvelgelse, hvor man initialt kartlegger målgruppen som ligger til grunne for innhenting av nødvendig data. Videre velger man personer ut ifra denne målgruppen som skal delta i selve intervjuene (Johannessen et al., 2010). Etersom de økonomiske virkningene av Covid-19-pandemien har rammet befolkningen som helhet, ble det strategisk valgt ut 4 individer med ulik økonomisk situasjon med hensikt i å representere ulike syn på pandemiens påvirkning på individenes privatøkonomi.

Johannessen et al., (2010) påpeker at det ikke finnes et øvre eller nedre sjiktet for antall informanter en bør innsamle data om, dog påpekes det at en som forsker heller burde fokusere på å sikre et relevant utvalg av respondenter. Til tross for et relativt lite utvalg informanter, bør det påpekes at det ble innhentet detaljert data, og kan dermed betraktes som dekkende i relasjon til undersøkelsen.

Tabell 1 viser en oversikt over de forskjellige respondentene, samt hvilke faktorer det er som skiller respondentene. Innad i tabellen påpekes spesielt respondentenes alder, okkupasjon og

økonomisk situasjon. Dette var forutbestemte variabler og kategorier som individene ble plukket ut på, og kan sies å falle under et stratifisert utvalg.

Respondent	Alder	Okkupasjon	Økonomisk situasjon
R1	24	Student	Studielån. Ingen sekundær inntekt.
R2	22	Student og ansatt på deltid	Studielån og boliglån. Sekundær inntekt
R3	23	Student og ansatt på deltid	Studielån og sekundær inntekt
R4	23	Student og ansatt på deltid	Studielån og sekundær inntekt
R5	24	Student og ansatt på deltid	Studielån og sekundær inntekt
R6	22	Student og ansatt på deltid	Studielån og sekundær inntekt
K1	46	Ansatt på heltid	Boliglån og billån

Tabell 1. *Oversikt over respondentene*

Det bør påpekes at oppgaven videre vil betegne de forskjellige respondentene som respondent (R) 1-4 og kontrollrespondent (K), slik som representert i tabellen ovenfor.

4.4 Datainnsamling

Innenfor kvalitativ forskning er den mest anvendte datagenereringsmetoden inndelt i ulike former for intervju (Tjora, 2017). I denne oppgaven ble innsamlingen av primærdata samlet inn i form av dybdeintervju, hvor dataen ville fungere som en base for å kunne avklare

temaet. Fokuset var dermed på omfanget av fenomenene som ble avdekket i den kvalitative tilnærmingen (Jacobsen, 2015).

Dybdeintervjuene ble gjennomført som åpne og individuelle, i og med at vi ønsket å undersøke et relativt lite antall og for å få frem enkeltindividets egne fortolkning. Tjora (2017) påpeker at man som intervjuer skal tillate digresjoner fra informanten, slik at man kan fange opp elementer som man ikke nødvendigvis har tenkt på forhånd, men som likevel kan være relevant for undersøkelsen. Man kan derav bruke dette som en kilde til avgrensning av forskningen etterhvert som den pågår.

Dybdeintervjuets struktur tillegges, i grove trekk, tre dimensjoner: en oppvarmingsfase, refleksjonsfase og en avrundingsfase. Oppvarmingsdelen stiller enkle og konkrete spørsmål rundt temaer om informanten som krever lite refleksjon. Denne fasen er med på å ufarliggjøre intervjusituasjonen, og derav skape et mer åpent og trygt miljø for informanten. Videre fortsetter man med refleksjonsspørsmål, som danner selve fundamentet til intervjuet. Her går informanten i dybden i deler av forskningsteamet, gjerne i flere sekvenser. Avslutningsvis runder man av med avslutningsspørsmål, som gjerne leder oppmerksomheten vekk fra tidligere refleksjon. En slik avslutning er med på å normalisere kommunikasjonen mellom partene (Tjora, 2017).

De ble gjennomført ansikt-til-ansikt, med hensikt om å etablere tillit og åpenhet hos informanten. Intervjuene kan defineres som åpne i den grad at de holdt en viss strukturingsgrad, med en intervjuguide som base for gjennomføring (Jacobsen, 2015).

3.5 Dybdeintervjuets gjennomføring

I forkant av intervjuene ble det dannet en intervjuguide for å strukturere intervjuene (Vedlegg 1) (Tjora, 2017). Guiden er semi-strukturert, og legger derav grunnlag for å stille oppfølgingsspørsmål som ikke nødvendigvis er fremvist i guiden (Oppen et al., 2020). Dette ble gjort på bakgrunn av at de forskjellige informantene trolig ville ha ulik grad av uttrykk, hvor enkelte krever mer utdypende spørsmål for å innhente informasjon. Spørsmålene er, i den grad det kan, strukturert som åpne spørsmål. Slik sikret man at informantene ble stimulert til individuell refleksjon.

Selve intervjuets strukturering bestod av en moderator som styrte både intervjuet og dialogen med informanten, samt en administrator for å kunne bistå til oppfangning av elementer som var utfordrende å samle inn for intervjuer. For å sikre at innsamlet informasjon ikke var mangelfull, ble intervjuene tatt opp. Hver enkelt informant ble i forkant informert om dette, samt til hvilket formål, og ga hver sitt samtykke til opptaket. Dette var med på å bryte ned det formelle ved intervjuet, ved å unngå notattaking, og stimulerte så til en mer åpen dialog mellom partene (Tjora, 2017). Tidsrammen ble i forkant satt på 40-60 minutters aktiv intervjuetid, dog var virkelig tid preget av informantenes ulike evne til refleksjon og åpenhet. Videre ble intervjuene gjennomført ansikt-til-ansikt for å også kunne fange opp ikke-verbal kommunikasjon. For å igjen skape trygghet hos informantene, ble intervjuene gjennomført hjemme hos hver enkelt informant. I og med at prosjektet omfavner individers opplevelse av Covid-19-pandemien og dens påvirkning av privatøkonomi, ble det sett på som passende å gjennomføre intervjuene i informantenes oppholdssted under pandemien.

Jacobsen (2015) konstaterer med at intervjuerens opptreden har mye å si for å samle inn god og relevant informasjon. For å oppnå åpen informasjonsutveksling ble det satt stort fokus på å skape en tillitsbasert relasjon relativt tidlig i intervjuet. Innledningsvis startet intervjuet derav med noe løs og uformell prat, slik som dybdeintervjuet, som nevnt tidligere, gjerne åpnes med. Utover intervjuets gang ble det også tatt høyde for at intervjuobjektet kunne ha enkelte digresjoner. Dette ble sett på som hensiktsmessig, av den grunn at det både kunne øke tilliten mellom partene, samt at det kunne belyse viktig informasjon utover det som var fastsatt i spørsmålsrammene. Kroppsspråk og holdning til intervjueren har også vært sentrale element for intervjueren, hvor bevisstheten av dette var på plass gjennom intervjuets helhet.

Det bør også merkes at det, som forventet, oppstod ulik grad av åpenhet hos informantene. Enkelte intervjuobjekter ga mer utfyllende svar, hvor det da ikke var behov for å stille mange tilleggsspørsmål utover det som var fastsatt i intervjuguiden - dette reflekteres også i intervjuets tidsramme på gitte objekt. Andre intervjuobjekter hadde behov for å veiledes gjennom spørsmålene, og stilte dermed høyere krav til behov for oppfølgings spørsmål.

Intervjuet ble delt inn i fire hoveddeler, hvor det innledningsvis ble startet med å fremlegge bakgrunnen til intervjuet, samt litt praktisk informasjon rundt gjennomføringen. Videre ble det stilt faktabaserte innledningsspørsmål, som krevde liten refleksjon. Dette ble anvendt for å skape den tillitsbaserte relasjonen som tidligere nevnt, samt for å skape en mer naturlig

overgang til refleksjonsspørsmålene (Tjora, 2017). I neste del av intervjuet ble hovedspørsmålene stilt, hvor også oppfølgingsspørsmål ble tilpasset hver enkelt respondent. Denne delen var videre inndelt i to hovedtemaer: Covid-19 og økonomi. Dette med hensikt i å skape en mer oversiktlig situasjon for respondentene, i håp om at dette skulle skape en tydeligere ramme for tematikken. Avslutningsvis ble intervjuet rundet av med spørsmål om informantene ønsket å tillegge informasjon som kunne være av relevans til oppgaven, som tidligere ikke har blitt reflektert og drøftet rundt. Vi takket også for deltakelsen, og som følge av dette oppstod det naturlig en litt mer uformell prat som skapte en naturlig avslutning på intervjuet.

3.6 Dataanalyse

Ved kvalitative forskningsdesign innehar man gjerne store mengder data. For å skape en god oversikt over materialet er der dermed hensiktsmessig å organisere materialet. Ved fenomenologisk design analyserer man vanligvis datamaterialets meningsinnhold. Sentralt i en slik tilnærming ønsker man å lese innsamlet materiale fortolkende med hensikt om å få forståelse for den dypere meningen med informantenes tanker (Johannessen et al., 2010).

En analyse av meningsinnhold består av fire sentrale steg:

1. helhetsinntrykk
2. koder, kategorier og begreper
3. kondensering
4. sammenfatning

Det påpekes at ovennevnte steg sammen fatter hovedstrukturen til systematisk tekstkondensering. Den første fasen, helhetsinntrykk, omhandler det å identifisere sentrale temaer innenfor datamaterialet for å danne en oversikt over materialets helhet. Videre preges denne fasen at forskerens tolkning og sammenfatning av materialet, og vil følgelig også være delaktig i videre fortolkning. I den andre fasen organiserer forskeren datamaterialet for å identifisere meningsbærende elementer, for så å sile ut irrelevant informasjon i relasjon til det som problemstillingen ønsker å forske. Det markeres gjerne kodeord for tematikken som angir hvilken informasjon materialet gir, og defineres av den grunn som koding. Videre i neste fase tar man utgangspunkt i den gjennomgåtte kodingen, nemlig for å kunne abstrahere meningsinnholdet i kodene - altså utvikle kategorier som gjerne er mer abstrakte enn selve kodingen. Denne abstraheringen forkorter følgelig materialet videre. Avslutningsvis

sammenfatter, eller re-kontekstualiserer, man datamaterialet. Man gjengir herav materialet ved å tilegne det nye begreper og beskrivelser. Det nevnes også at funn bør drøftes opp mot allerede eksisterende teori og empiri (Malterud, 2003).

I kjølvannet av intervjuene ble det dannet en oversikt over innhentet datamateriale, som videre ble sortert inn i tabeller og kart for å strukturere informantenes besvarelser. Videre ble de fire stegene til Malterud (2003) gjennomført for å klassifisere materialet inn i kategorier, nemlig for å identifisere felles eller ulikheter i informantenes meningsinnhold.

3.4 Kvalitet i kvalitativ metode

Å evaluere kvaliteten av anvendt metode er hensiktsmessig for enhver forsker for å kunne validere sitt arbeid. Det påpekes at en slik evaluering innenfor kvalitativ metode kan vurdere kvalitet på bakgrunn av etiske problemstillinger, pålitelighet, troverdighet og metodiske utfordringer som kunne oppstå underveis (Johannessen et al., 2010).

3.4.1 Forskningsetikk

Forskningsetikk omfavner de moralske verdiene og normene som legger grunnlaget for vitenskapelig praksis. Det beskrives at de moralske normene handler om forskerens egen atferd, hvilket hensyn man har til informanten, samt samfunnsansvaret som foreligger. I enhver situasjon hvor forskning direkte berøre mennesker, forekommer det etiske problemstillinger som bør belyses. Spesielt metoder innenfor kvalitativ forskning bærer preg av forskningsetikken, da det gjerne er flere etiske betraktninger som må tas stilling til (Johannessen et al., 2010). Enkeltindividets deltakelse i intervjuet har blitt høyt respektert, i den form av at man som forskere har etablert forståelse hos informantene om at datamateriale anonymiseres, deltakelsen er frivillig og kan avbrytes om ønskelig. Ikke bare er dette viktig for å skape en tillitsbasert relasjon mellom intervjuer og intervjuobjekt, men også for å tydeliggjøre respekten som foreligger ovenfor intervjuobjektene (Tjora, 2017).

3.4.2 Pålitelighet (reliabilitet)

Pålitelighet knyttes til hvilken grad resultatene av forskning er til å stole på. Det beskrives at reliabiliteten knyttes til hvilke data som benyttes, hvordan de samles inn samt hvordan de bearbeides (Johannessen et al., 2010). En forskers forkunnskaper i inngangen av kvalitativ forskning vil være fordelaktig i forbindelse med utforming av spørsmål. Dog kan dette også føre til forutinntattheter, som også gjerne styres av personlige, politiske eller andre relevante

faktorer (Tjora, 2017). Det nevnes videre at det bør drøftes hvorvidt fellestrekk mellom intervjuer og intervjuobjekt kan styre intervjuets retning, eller eventuelt også tilgang til felt og utvalg, analyse og resultater. Man konstaterer med at det har foreligget et teoretisk grunnlag i forkant av datainnsamlingen, dog er forskningen også rotet i faktumet at teorien kan avvike fra empirien. Det har gjennom forskningen vært høyt fokus på at resultatene kan vike fra antakelsene, og har derav hatt stor åpenhet for dette.

For å sikre at datainnsamlingen ikke var påvirket av slike forutinntattheter, ble spørsmålene formulert i nokså åpen grad. Vi har gjennom intervjuprosessen vært nøye på å formulere både hovedspørsmål og oppfølgingsspørsmål med den hensikt om å måle ønsket faktorer, og har følgelig guidet informantene i riktig retning om det skulle oppstå misforståelser underveis. Slik sikret vi at informantene ikke svarte på noe det ikke ble spurt om.

Det bør nevnes at det i forkant av intervjuene ble gjennomgått forsøk på å stille åpne spørsmål, i bakgrunn av at vi som intervjuere ikke har stor erfaring med gjennomføring av intervju. Dette gjorde oss bedre rustet mot retningsstyrte spørsmål, som igjen sikrer høyere reliabilitet.

3.4.3 Troverdighet (intern validitet)

En studies validitet defineres gjerne som “i hvilken grad våre observasjoner virkelig avspeiler de fenomener eller variabler som interesserer oss” (Johannessen et al., 2010, s. 230).

Troverdigheten kan styrkes ved å presentere resultatene av datainnsamlingen til respondentene for å få bekreftet eller avkreftet funnene. Vi har derav tatt kontakt med informantene i etterkant av analysen og presentert funnene, for å igjen få de bekreftet av informantene. Det nevnes også at vi, som supplement til innhentet data, har gjennomført intervju av en respondent som faller utenfor ønsket målgruppe. Denne metoden har blitt benyttet for å fungere som en kritisk test av de andre intervjuene, samt sammenlignes opp mot andre variabler.

3.4.4 Metodiske utfordringer ved datainnsamlingen

Forskningsprosessen har underveis opplevd flere metodiske utfordringer som er verdt å belyse. For å minske sannsynligheten for at forskningsobjektene skulle opptre tilbakeholdne, informerte vi respondentene om intensjonen bak intervjuet samt bevarelsen av deres

identiteter. Enkelte respondenter kan også holde tilbake viktig informasjon til de føler at de har fremstilt et akseptabelt bilde, og etterlater muligens prinsipiell data til sist - til tross for at det ligger sentralt i minnet. Vi har derav tatt høyde for momenters frekvens når vi har validert informantenes data.

Videre bør det også nevnes at teorien som har blitt forankret i lys av oppgaven gjerne baseres på meningsforklaringer, som gjerne forutsetter at mennesker er økonomisk rasjonelle. Det bør derav tas i betraktning at informantene ikke nødvendigvis er fullstendig rasjonelle beslutningstakere.

4.0 Presentasjon av datamateriale

Resultatene fra datainnsamlingen er inndelt i de overordnede temaene som strukturert i intervjuguiden, hvor det med hjelp av koding og kondensering av materiale ble dannet undergrupper basert på informantenes svar på spørsmål innenfor de gitte temaene.

4.1 Covid-19

Det ble stilt ulike spørsmål tilknyttet Covid-19 og selve opplevelsen av pandemien, deriblant for å få et innblikk i hvordan informantene faktisk har oppfattet og opplevd pandemien. Vi ønsket videre å avdekke hvilken trygghetsfølelse og pålitelighet til statlige vurdering informantene har hatt i nevnt periode. Dette ble gjort for å kunne identifisere en årsakssammenheng mellom respondentenes reaksjonsmønster i forbindelse med økonomi.

Det ble under kodingen og kondenseringen identifisert to underkategorier: opplevelsen av pandemien og økonomisk trygghetsfølelse.

4.1.1 Opplevelsen av pandemien og økonomisk trygghetsfølelse

Ved spørsmål om hvordan respondentene har opplevd pandemien, kommer majoriteten med overlappende uttalelser. R1 uttalte blant annet at oppblomstringen av pandemien brakte en følelse av usikkerhet, her spesielt knyttet opp mot pandemiens varighet og effekt på samfunnet. Respondentene formidlet en generell økt volatilitet i deres hverdag, og sentrale faktorer som studie- og bosituasjon skapte økt usikkerhet. Hvor R4 ga uttrykk for at respondenten anså det å flytte hjem til familie som et mulig verste scenario, mente R1, R2 og R6 at de så seg nødt til å flytte hjem til familie for en periode, og at dette var en midlertidig

løsning. Det fremkommer også i svarene at å periodisk flytte tilbake til hjemstedet førte til en reduksjon i variable utgifter, og derav også økt sparing. For flere inkluderte dette også en økt psykisk og økonomisk trygghet.

Et tydelig element, som flere respondenter påpekte, var at utgifter relatert til fysisk underholdning ble begrenset av restriksjonene. Selv følte R2 på at utgiftene på blant annet uteliv gikk drastisk ned, noe som resulterende skapte et økonomisk overskudd i relasjon til tidligere forbruk. R3 nevnte også at underholdningskanaler som er fysisk betingede tidligere opptok store deler av budsjettet, og den tvungne reduksjonen skapte en følgelig økt sparing. Om endringer i hvor trygg respondentene her følte seg økonomisk, medførte nedgangen i konsum på fysiske varer og tjenester en økt trygghetsfølelse.

Kontrollrespondenten, K1, uttrykte dog noe økt usikkerhet relatert til resten av respondentene. Hvor studentene ikke hadde særlig store bekymringer, da spesielt relatert til sin økonomiske situasjon, ga K1 et tydelig bilde om at usikkerheten var markant i starten. Det ble lagt til grunn at husholdningens økonomi, med både ektefelle og barn, var svært preget i starten av pandemien. Til tross for mindre utgifter i forbindelse med blant annet transport, ble hjemmesituasjonen drastisk endret og derav også behovene. Det ble videre nevnt at respondenten sparte en del på at smitteverntiltakene begrenset fysisk underholdning utenfor hjemmet. Dog var ikke dette noe som varte over lang tid, da barnene raskt gikk lei av å bare være hjemme. Derav ble det kompensert med økt konsum på nett for å kompensere for barnenes kjedsomhet.

Eksempel på innspill fra respondentene:

“Jeg dro jo hjem til familien, og da slapp jeg jo unna kostnader i form av matvarer og lignende. Betalte selvfølgelig fortsatt husleie, men ellers brukte jeg lite penger ... opplevde at jeg følte meg økonomisk tryggere da.” (R1)

“Sparingen min ville nok vært det samme [som før pandemien] uansett, men jeg vil tro jeg sparte mye penger på at landet stengte ned. Det er ofte fester, restauranter, kino og opplevelser som spiser mye penger - og under Covid-19 brukte jeg svært lite penger på dette, så min teori er at jeg faktisk sparte mye penger takket være Covid-19.” (R3)

“Jeg følte meg ganske trygg [økonomisk] ... [Restriksjonene] hadde ikke effekt på min økonomi, bortsett fra at jeg kanskje ble litt rikere ved at jeg ikke kjøpte så mye alkohol.” (R3)

“Det er klart vi var ganske usikre i starten ... Å kombinere hjemmeskole for barnene samt hjemmekontor for meg og min [ektefelle] skapte mye uro i hjemmet, og kostnadene på både strøm og mat gikk fort opp. Vi sparte jo litt penger på et lavere dieselforbruk, men hentet oss ganske godt igjen på andre områder.” (K1)

4.2 Økonomi

Ved spørsmål rundt økonomien til respondentene i inngangen av pandemien, nevner alle respondentene at de hadde en stabil økonomi. R6 nevnte blant annet at han følte seg trygg i rollen som student, hvor inntekten til respondenten i form av studielån ikke var betinget og derav også forutsigbar. Videre formidlet studenten at han ikke har opplevd så store påvirkninger av rentenedsettelsen av Norges Bank, ettersom respondenten ikke aktiv nedbetaling på lån. Kontrollrespondenten strider også noe her. Det ble nevnt at nedgangen i boliglånsrenten førte til noe økt kjøpekraft, men også et mer positivt syn på økonomien fremover. Det ble derav investert i materiale for å bygge en plattform, som ble sett på som et positivt tilskudd i den ellers restriktive hverdagen.

Fem av seks studenter kunne meddele at de har økt sparing som følge av pandemien, herav hvor alle hadde enten begynt eller fortsatt investeringene sine i mer risikofylt og langsiktig sparing. R1 opplevde at hvor respondentene tidligere hadde spart på sparekonto, hadde respondenten blitt påvirket av venner og familie til å spare i fond og aksjer.

Kontrollrespondenten hadde her også en litt annen atferd relatert til husholdningens økonomi. Starten av pandemien var preget av usikkerhet relatert til blant annet mulige permitteringer, og derav ble det da en stor økning i sparing med kort horisont. Det ble resulterende en økning i sparing av midler med lav risiko, ettersom respondenten så det som nødvendig å ha denne kapitalbufferen lett tilgjengelig. Ved tid og økt buffer gikk så usikkerheten ned, hvor spareren derav også opplevde tilsvarende nedgang.

Ved spørsmål om pandemiens påvirkning på Norges økonomi nevner flere respondenter uoppfordret statens forvaltning av Oljefondet. R1 nevner at respondenten stoler på at staten styrer økonomien til fordel for majoriteten, og at Norge har Oljefondet som en trygghet. Det påpekes at det var enkelte tiltak man kunne stille seg kritisk til, men Oljefondets størrelse

fungerer som en motvirkende faktor til kritikken som belyses. Også R6 påpeker kritikkverdige forhold knyttet til blant annet tiltakspakker, hvor det blir nevnt at ikke alle pakkene har vært like godt rettet.

Spørsmål som omhandlet respondentenes økonomi kan sies å ha hatt påvirkning av respondentenes grad av refleksjon. Hos flere ble det belyst, gjerne i avrundingen av intervjuet, at pandemien har hatt en høyere påvirkning på respondentene enn antatt. Her ble det gjerne påpekt at pandemien har hatt en indirekte påvirkning på flere av respondentene, hvor det har vært utfordrende å måle isolert effekt av pandemien, trolig grunnet dens varighet sammen med andre årsakssammenhenger.

Eksempel på innspill fra respondentene:

“Jeg hadde en ganske stabil økonomi i starten, ja. Har blitt opplært til å spare en god del i buffer, også hadde jeg jo også fast inntekt i fra Lånekassen. Jeg opplevde ikke like stor usikkerhet økonomisk som kanskje andre gjorde.” (R6)

“I starten lot jeg pengene bygge seg opp uten at jeg brukte de, siden jeg ikke helt visste hva jeg skulle gjøre med dem. Jeg har jo alltid spart på sparekonto, eller ja, men så snakket jeg med venner og familie som anbefalte å begynne og spare i fond - og det hadde jeg aldri gjort før.” (R1)

“Vi hørte jo om flere i vennekretsen som både hadde blitt permittert og det andre, så naturligvis var vi jo nervøs for at det skulle gjelde oss også. Så vi satte oss ned en kveld og prøvde å gå over økonomien, hvor vi kunne spare og så videre. Noen plasser gikk jo det veldig av seg selv, med tanke på restriksjonene, men vi ble ganske flink til å bygge opp en del på sparekonto.” (K1)

“Det er synd at det tas så mye midler ut av Oljefondet ... Jeg føler meg ganske trygg, siden fondet fungerer som en buffer, ikke nødvendigvis fordi staten gjør de riktige tiltakene.” (R1)

“Staten har vært flinke med ulike tiltakspakker, men ikke alle har vært like godt rettet. Enkelte artister har gjort det bedre enn før pandemien, til tross for færre konserter. Det blir urettferdig og sløsing av offentlige midler.” (R6).

5.0 Diskusjon

I dette kapittelet presenteres studiens diskusjon med utgangspunkt i problemstillingen, fremlagt teoretisk grunnlag og resultatene fra analysen. Hovedfunnene fra studien vil drøftes i lys av både empiri og teori, samt også inkludere ytterligere tolkninger av funnene.

Avslutningsvis vil oppgaven gå over studiens begrensninger og metodiske utfordringer.

5.1 Forskningsspørsmål 1

Til hvilken grad ser vi permanente effekter av endringer i studenters økonomiske atferd?

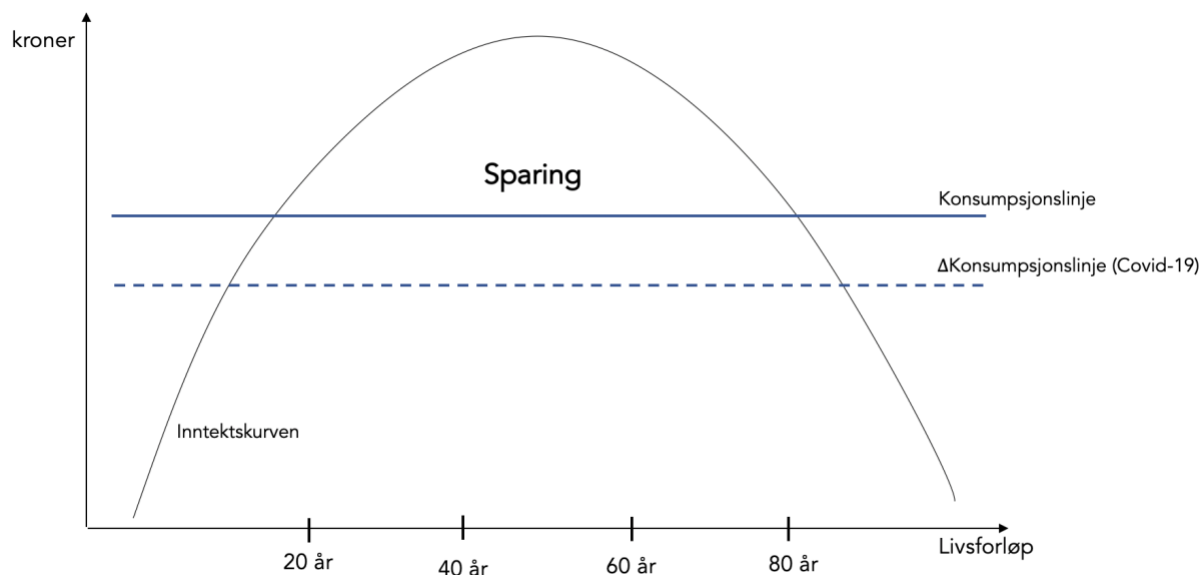
5.2.1 Provisorisk endring i økonomisk atferd

5.2.1.1 Smitteverntiltak

Resultatet fra intervjuene viser at respondentene samlet har hatt en direkte påvirkning av smitteverntiltakene, med varierende utfall. Fem av seks respondenter har som følge av fysiske begrensninger i konsum økt sin sparerate i form av tvungen sparing. Midlene som ellers hadde gått til tidligere uteliv og restaurantbesøk, ble hovedsakelig spart i form av fond og aksjer. Deler av de sparte midlene førte dog til en positiv substitusjonseffekt, ved økt konsum på senere tidspunkt i pandemien. Hos de respondentene som har endret spareatferd under pandemien, primært i form av tvungen sparing, kunne alle bekrefte at de per dags dato sparer mer eller tilsvarende det av pandemiens begynnende fase.

Det er dermed med god rimelighet å anta at det foreligger en årsakssammenheng mellom den tvungne sparingen i pandemiens tidligere faser, og den frivillige tilbakeholding av midler i dag. Det kom frem hos blant annet R1 og R2 at varigheten av den tvungne sparingen var av såpass lang karakter, at selve sparingen gikk glidende over i en latent fase av bekvemmelighet. Fordelen av sparingen var derav høyere enn ulempen av nedgangen i tidligere konsum, noe som trolig påvirkes av endret behov hos respondentene. Denne årsakssammenhengen fremkommer tenkelig i utløsende hovedsak som Keynes livssyklusmotiv, som baseres på tanken om at sparingen er avhengig av hvor man er i livssyklusen. Både R1 og R5 påpekte innledningsvis at pandemien ikke hadde stor innvirkning på deres spareatferd, og at dette heller kom som følge av naturlige svingninger i livet. Begge respondentene hadde økt inntekt i form av ansettelse i deltidsstillinger under pandemien, dog betydningsløs økning i tilsvarende kostnader - overskytende inntekt ble derav satt av til sparing.

Det bør dog belyses at den utløsende faktoren for tvungen sparing innledningsvis var reduksjon i konsum, som rent teoretisk også tilsvarer økt disponibel inntekt, da konsumsjonslinjen skifter ned, se Figur 9. Det er dermed med rimelig antakelse å konstatere at respondentenes sparing uunngåelig hadde oppstått til samme grad uavhengig av pandemien, dog har skiftet i konsumsjonslinjen ført til at sparingen har startet tidligere. Pandemien har resulterende fremskyndet endret spareatferd.

Figur 9. Et individs sparing fra alder 20 år til 80 år i lys av Keynes livssyklusmotiv (Pettinger, 2019).

Det bør nevnes at kontrollrespondenten, K1, ikke ligger på inntektskurvens bratteste parti, og vil trolig derav ikke påvirkes så særlig av livssyklusmotivet i forhold til det av resterende respondenter. Dog kan man argumentere for at respondentens endrede spareatferd har fellestrekk med Keynes føre-var motiv, som baseres på å ha midler i reserver med både lav risiko og rask tilgjengelighet. Kontrollrespondentens villighet til å ta risiko skaper et stort skille mellom respondentene, og kan videre brukes i drøfting rundt husholdningers tilnærming til risiko på tvers av generasjoner. Man kan her diskutere hvorvidt foretrukne sparemetode delvis påvirkes av tilgjengelig informasjon og vaner, eller om det går i grunne av økonomisk rasjonalitet.

5.2.2 Permanent endring i økonomisk atferd

Som nevnt i delkapittel 1.3 er de kortsiktige økonomiske virkningene av katastrofer ofte dype og negative, dog finnes det ikke gode nok grunnlag for å estimere hvordan kriser påvirker økonomisk vekst på lengre sikt (Aurland-Bredesen, 2021).

Aurland-Bredesen (2021) påpeker at det er mangelfull både empirisk forskning og økonomisk teori som forklarende faktorer for hvordan kriser påvirker økonomisk vekst på lengre sikt. Artikkelen legger frem at hvilken type kapital en krise ødelegger, vil påvirke økonomiens evne til innhenting av trendutviklingen. Ødeleggelse av fysisk kapital vil tradisjonelt sett ha en raskere innhenting enn ødeleggelsen av menneskelig kapital, herunder blant annet sosioøkonomiske forhold.

Derivert fra studien har Norges økonomiske rammeverk i form av Oljefondet skapt stor sikkerhet for respondentene av studien. Til tross for at de nevner forhold som er kritikkverdige, er både tilliten til de økonomiske politiske virkemidlene samt styrken av Oljefondet store faktorer for å ikke skape mistillit hos respondentene. Selv om de få kritikkverdige forholdene brakte tungtveiende meninger, veier tilliten til systemets reguleringer høyere. Man kan argumentere hvorvidt denne aksepten for misnøye har begrensninger, som ved gjentatte brudd på tilliten kan skape indirekte ødeleggelse av menneskelig kapital - herav i form av motvilje og ikke direkte ødeleggelse. Bruken av Oljefondet utover handlingsregelen er blant annet et element som ble tatt opp hos flere respondenter, og bør derav vurderes nøye både i hensyn til de økonomiske følgene, men også den sosioøkonomiske atferden og holdninger hos befolkningen.

I relasjon til Oljefondet ble det også hos enkelte respondenter tatt opp endringer i langsiktige mål som følge av den midlertidige utvidelsen av handlingsregelen. Flere var nå blitt bevisst på hvordan dette blant annet påvirker offentlig tjenstepensjon. Ved spørsmål om den økte spareraten også inkluderer pensjonssparing, svarer aktuelle respondenter nei, men at tanken likevel har slått de. Det er ikke utenkelig å trekke parallelle linjer mellom økt bevissthet av økonomisk vekst i et langt tidsperspektiv og hvordan sparingen har endret seg hos respondentene. Flere har som sagt begynt å spare i fond og aksjer, og har derav en økt sparehorisont kontra ved tidligere sparing. Det kan antas at disse forholdene vil ha en økt korrelasjon på sikt. Man kan derav også diskutere hvorvidt den nokså tidlige bevisstheten av slike endringer i det store tidsbildet har blitt påvirket av det økonomiske fokuset under pandemien. Derav er det rimelig at både skiftet i sparing, men også bevisstheten av

langsiktige økonomiske situasjoner som pensjon, har fått et tidligere skifte forårsaket av Covid-19-pandemien.

Hvilken effekt endret sosioøkonomiske forhold har på aktiviteten i et land er vanskelig å måle kvantitativt, og derav inkludere i forklarende makroøkonomiske modeller. Det er dog tenkelig at å sette opp en variabel som måler sosioøkonomiske forhold, som holdninger og økonomisk rasjonalitet, vil være med på å bestemme økonomisk-politiske virkemidlers utnyttelsesgrad. Man kan argumentere for at nevnte virkemidler i teorien vil kunne stimulere økonomien i ønsket retning, dog ser teoriene utelukkende på virkemidlene i bakgrunn av teoretisk grunnlag. Det eksisterer ikke mål på faktorer som virker polariserende opp mot anvendte virkemidler, og det vil derav være vanskelig å forutsi hvilke effekter virkemidlene kan ha på lengre sikt.

Naturligvis vil kortsiktig økonomisk atferd hos forbrukere være lettere å måle og implementere i modeller enn langsiktig økonomisk atferd, da dette kan samles inn kvantitativt, hvor anvendte virkemidler derav kan justeres følgelig etter resultatene av gjennomgåtte analyser. Ringvirkninger av virkemidlene er som sagt vanskeligere å måle, men ved tidlig oppfangning av blant annet forventninger og holdninger vil man kunne måle langsiktig effekt i et tidligere forløp.

Eksempelvis kan et slikt mål kan defineres som SEB (social economic behaviour), og mulig eksistere som en multiplikator i makroøkonomiske modeller ved å tilegne multiplikatoren gitte verdier den løper innenfor, eksempelvis $-x_1 \leq SEB \leq x_2$. SEB vil dermed kunne måle effekten av situasjoner som skatte-eksempelet i delkapittel 1.3.

På lengre sikt vil man kunne måle endringer i SEB, gitt ved:

$$-x_1 \leq SEB_{\Delta} \leq x_2$$

Endringen kan måles i punktmålinger, eksempelvis kvartalsvis, som derav kan være med på å danne en regresjonsanalyse for å forutse multiplikatorens langsiktige effekt. På denne måten vil det manglende empiriske grunnlaget for å forutsi langsiktige effekter styrkes.

5.3 Begrensninger og metodiske utfordringer

Studiens funn og drøfting må tas i forbehold om at det eksisterer svakheter ved studien, og må dermed tolkes i lys av enkelte begrensninger. En innlysende begrensning kommer i den

grad at det i innsamlingsmetoden ble benyttet et bekvemmelighetsutvalg, og en statistisk generalisering begrenses så heretter.

Avslutningsvis påpekes det at det ikke har blitt testet for medierende effekter i studien, grunnet begrensninger i studiens kompleksitet. Det er nesten utelukkende sannsynlig at det eksisterer medierende effekter som ikke har blitt fanget opp i studien. Det bør derav merkes at gjennomføringen av undersøkelsene er utfordrende å evaluere om har tatt sted på riktig tidspunkt samt klarer å fange respondentenes meninger utelukkende i de faktorene vi ønsker å måle. Årsaksforhold kan være komplekse, hvor et fenomen kan være en virkning av flere ulike årsaker. Vi vil derav ikke kunne konkludere med kausalitet, dog kun sammenhenger (Oppen, Mørk & Haus, 2020).

6.0 Avslutning

Denne studien har hatt som formål å identifisere til hvilken grad Covid-19-pandemien har fungert som en katalysator for endret norsk økonomisk atferd. Problemstillingen skapte en ganske stor interesse hos oss for hvordan krisesituasjoner påvirker økonomien på individnivå, og derav også på makroøkonomisk nivå igjen, og ga opphav til følgende forskningsspørsmål:

Forskningsspørsmål 1: *Til hvilken grad ser vi permanente effekter av endringer i studenters økonomiske atferd?*

Innledningsvis ble det satt lys på hvordan pandemien stimulerte til tvungen sparing, og i lys av kvalitativ undersøkelse ble det sett på hvordan den tvungne sparingen også har skapt en generelt høyere sparerate, til tross for at økonomien innhentet seg selv. I lys av forskningsspørsmålet har vi dermed sett at denne endringen i spareatferd har fått en nokså permanent virkning, og roter i den tvungne nedgangen i konsumet som fulget av smitteverntiltak.

Videre så vi hvordan studentenes holdninger til norsk stabiliseringspolitikk og forvaltning av Oljefondet har ført til et økt fokus på offentlige ytelser i form av blant annet pensjon. Det økte fokuset på benyttelsen av Oljefondets midler utover handlingsregelen, som følge av ekstraordinære tiltak ved pandemien, har ført til et tidsmessig skifte hos studentene. Hvor det økte fokuset har ført til mer aktiv dialog hos unge omkring statens forvaltning av Oljefondet, ser vi at toleransen for kritikkverdige forhold rundt stabiliseringspolitikken bør merkes.

Pandemiens ekstraordinære forhold tilsa også ekstraordinær aksept hos unge. Ved fremtidige krisesituasjoner vil det derav være av viktighet å måle toleransen for kritikkverdige forhold hos unge, og herav studenter, for å se på den langvarige effekten og eventuelle motstridende atferden som kan oppstå.

Avslutningsvis har det også blitt belyst viktigheten av sosioøkonomiske forhold. Det er blitt belyst hvilke begrensninger målinger av krisers effekt på langvarig horisont har, hvor det har blitt konkludert med at sosioøkonomiske faktorer kan være viktig implement for videre forskning og måling av krisers langsiktige effekt.

6.1 Forslag til videre forskning

I studien ble det forsket på hvorvidt Covid-19-pandemien har eksistert som en katalysator for endret norsk økonomisk atferd hos studenter. Det ville være interessant å gjennomføre likt studie, men med et kvantitativt design, for å kunne generalisere funnene noe mer. Det ville også være interessant å se på medierende effekter innenfor samme studie, som ikke har blitt tatt hånd om i denne oppgaven.

Det er ikke utenkelig at andre, ikke-målte, faktorer kan forurene eller påvirke respondentenes svar. Slike faktorer kan blant annet påvirkes av pandemiens varighet og herav diffuse minner, dermed kan svakhet i informanternes evne til refleksjon feile å belyse viktige aspekter som hadde vært bidragsyttende for oppgaven. Det er også tenkelig at en påvirkende faktor kan være Russlands invasjon av Ukraina 24. februar 2022. Denne ustabiliteten i verdensbildet ligger trolig ferskt i minne, og kan til en viss grad påvirke informanternes refleksjon. Grunnet oppgavens art, i sammenheng med kausalitetsbegrepets begrensninger, vil dette kunne sette grunnlag for videre forskning.

Som nevnt i avslutningen finnes det rimelig bevis for at pandemien har fremskyndet enkelte prosesser. I løpet av studien ble det også bitt merke i teknologisk utvikling, og dens funksjon under Covid-19. Man kan drøfte hvorvidt denne fremskyndingsprosessen vil gjelde for det teknologiske skiftet også, noe som også skaper grobunn for videre forskning.

Referanseliste

- Aurland-Bredesen, K.J.. (2021) Katastrofer som dreper og økonomisk vekst.
Samfunnsøkonomen, nr. 3 2021, 59-69.
- Browning, M., Lusardi, A. (1996, 4. desember). Household Saving: Micro Theories and Micro Facts. *Journal of Economic Literature, Vol. 34. S. 1797-1855.*
- Chhibber, A., Laajaj, R. (2008). *Disasters, Climate Change and Economic Development in Sub-Saharan Africa: Lessons and Directions.* Journal of African Economies.
- Cucinotta, D. og Vanelli, M. (2020) *WHO Declares COVID-19 a Pandemic.*
<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC7569573/>
- Dalland, O. (2012) *Metode- og oppgaveskriving for studenter.* Gyldendal Akademisk.
- Davidsen, B.I. 2012. *Makroøkonomi. Konjunktursvingninger, stabiliseringspolitikk og økonomisk vekst.* Akademika forlag.
- DN Investor. (u.å). *Brent Spot.* Dagens Næringsliv.
<https://investor.dn.no/#!/Ravare/C1/BrentSpot>
- Finans Norge. (2020, 26. mai). *Kraftig forventningsfall, men mindre enn forventet.*
<https://www.finansnorge.no/aktuelt/nyheter/forventningsbarometeret/forventningsbarometeret-2020/kraftig-forventningsfall-men-mindre-enn-fryktet/>
- Finansleksikon. (u.å). *Gjennomsnittlig konsumtilbøyelighet.* Finansleksikon.
<https://finansleksikon.no/finansleksikon/g/gjennomsnittlig-konsumtilboyelighet>
- Holden, S., Wulfsberg, F. (2021). Covid-19 og makroøkonomisk politikk.
Samfunnsøkonomen, nr. 3 2021, 45-55.
- Jacobsen, D.I. (2015). *Hvordan gjennomføre undersøkelser? Innføring i samfunnsvitenskapelig metode.* (3. utg). Cappelen Damm Akademisk.
- Johannessen, A., Tufte, P.A., & Christoffersen, L. (2010). *Introduksjon til*

samfunnsvitenskapelig metode. (4.utgave). Abstrakt forlag.

Kalajdzic, P., Wernersen, C., Tomter, L. & Norum, H. (2020, 24 mars). *Nav: høyeste*

arbeidsledighet i Norge siden krigen. NRK. https://www.nrk.no/norge/nav_hoyeste-arbeidsledighet-i-norge-siden-krigen-1.14957983

Keynes, J. M. (1936). *The General Theory of Employment, Interest and Money*. London:

Macmillan. DOI <https://www.hetwebsite.net/het/texts/keynes/gt/gtcont.htm>

Kjeilen, Helena E.N., Øvland, Georg M. R. (2021) *Covid-19 pandemien og hjemmekontor:*

En deskriptiv studie av pandemiens effekt på bruk av hjemmekontor i norsk arbeidsliv.

Norges Miljø- og Biovitenskapelige universitet NMBU.

<https://nmbu.brage.unit.no/nmbu->

[xmlui/bitstream/handle/11250/2830206/kjeilen&ovland2021.pdf?sequence=1](https://nmbu.brage.unit.no/nmbu-bitstream/handle/11250/2830206/kjeilen&ovland2021.pdf?sequence=1)

Malterud, K. (2003). *Kvalitative metoder i medisinsk forskning: En innføring*.

Universitetsforlaget.

Norges Bank. (u.å). *Styringsrentens gjennomsnitt*. Norges Bank.

<https://www.norges-bank.no/tema/Statistikk/Styringsrente-daglig/Styringsrente-manedlig/>

Oppen, M., Mørk, B. E., & Haus, E. (2020) *Kvantitative og kvalitative metoder i merkantile fag. En introduksjon* (1.utg). Cappelen Damm Akademisk.

Opstad, L. 2020. *Innføring i makroøkonomi for økonomisk-administrative studier*. 3. utgave.

Cappelen Damm Akademisk.

Pettinger, T. (2019, 24. mai). *Life-Cycle Hypothesis*. Economics Help.

<https://www.economicshelp.org/blog/27080/concepts/life-cycle-hypothesis/>

Regjeringen. (2022, 5. april). *Støtteordninger for næringsliv og kultur*. Regjeringen.

<https://www.regjeringen.no/no/tema/naringsliv/stotteordninger-for-naeringsliv-og-kultur/id2694423/>

Reiersen. (2021). *Makroøkonomi: Kort og godt*. Universitetsforlaget.

Ringstad, V. 2017. *Samfunnsøkonomi og økonomisk politikk i turbulente tider*. 6.utgave.

Cappelen Damm Akademisk.

Sander, K. (2022, 03.mars). *Forskningsdesign*. eStudie.

SNL. (2021, 20. desember). *Multiplikator (økonomi)*. Store norske leksikon.

<https://snl.no/multiplikator - økonomi>

Sørensen, P., Whitta-Jacobsen, H. (2005). *Introducing Advanced Macroeconomics: Growth & Business Cycles*. Edinburgh: McGraw Hill Higher Education.

Tjora, A. (2017). *Kvalitative forskningsmetoder i praksis*. (3.utgave). Gyldendal Akademisk.

Vedlegg

Vedlegg 1 - Intervjuguide

Del 1: Introduksjon og informasjon (ca. 5-10 min)

- Introduksjon om intervjuer samt bacheloroppgave
- Presentasjon av oppgave

Vi skriver bacheloroppgave ved studiet Økonomi og administrasjon hos NTNU Ålesund. Oppgaven ønsker å studere hvordan enkeltindivider har opplevd Covid-19 i relasjon til sin private økonomi, samt om pandemien har hatt permanente effekter på individets fremtidige handlemønster. I bakgrunn av dette vil vi intervju flere enkeltpersoner i den norske befolkningen.

Informasjon om intervjuet (ca. 5 min)

- Avsatt tid til intervjuet er inntil en time. Vi kommer til å stille spørsmål vedrørende dine personlige opplevelser av Covid-19-pandemien, samt hvilke økonomiske virkninger dette har hatt på deg som enkeltperson.
- For å sikre at informasjonen vi samler inn her i dag er så korrekt som mulig, ønsker å ta opp intervjuet. Vi ønsker å tydeliggjøre at du som intervjuobjekt vil forbli anonym under studiets, og at du har rettighetene til å avbryte intervjuet dersom dette skulle være ønskelig. Dine svar vil ikke offentliggjøres eller være tilgjengelig for andre enn de som er her idag, og vil kun benyttes i forskningssammenheng. Vi håper at du vil svare så ærlig som mulig på spørsmålene vi stiller deg.
- Er det ellers noe du lurer på før vi starter?

Del 2: Åpningsspørsmål (ca. 5-10 min)

Innledende spørsmål om intervjuobjektet og dens livssituasjon.

Spørsmål 1:

Hvor gammel er du og hvordan er din bosituasjon?

Spørsmål 2:

Bor du sammen med noen? Evt. familiesituasjon.

Spørsmål 3:

Hvilke former for inntektskilder og faste utgifter har du?

Spørsmål 4:

Hva gjør du på i hverdagen?

Del 3: Hoveddel/refleksjonsdel

Tema 1: Covid-19 og endringer i handlemønster (ca. 30 min)

Vi vil nå gå over til å snakke litt om Covid-19.

Spørsmål 5:

Hva tenker du på når du hører begrepet Covid-19?

Spørsmål 6:

Kan du fortelle litt om hvordan du opplevde pandemien forårsaket av Covid-19?

Hadde du noen spesielle bekymringer knyttet til dette?

Spørsmål 7:

12.mars 2020 innførte regjeringen restriksjoner på nasjonalt nivå. Hvordan påvirket innføringen av restriksjonene deg i din hverdag?

Opplevde du at restriksjonene satte begrensninger for deg?

Var det noe du ikke lenger kunne gjøre, som du erstattet med andre ting?

Spørsmål 8:

Til hvilken grad følte du deg trygg/utrygg økonomisk som følge av pandemien?

Gjorde du noen ekstra tiltak for å forberede deg på pandemien?

Tenker her på ekstraordinære tiltak som økt konsum av varer, økt sparing ol.

Spørsmål 9:

Hvordan opplevde du tilgjengeligheten av produkter og tjenester?

Førte evt. mangel på tilgjengelighet til at du handlet tilsvarende eller like produkter/tjenester fra andre kilder enn vanlig?

Spørsmål 10

Er det noen andre elementer rundt Covid-19, som vi ikke har snakket om, som du tror kan være relevant?

Tema 2: Økonomi

Vi ønsker nå å gå over på tematikken rundt din økonomi. Sentralbanken har blant annet gjennomført flere økonomiske tiltak for å dempe de økonomiske effektene av Covid-19 på økonomien.

Spørsmål 11:

Pandemien har vært uforutsett for de aller fleste. Kan du si noe om hvordan din økonomiske situasjon var i inngangen av pandemien?

Tror du sparingen eller konsumet ditt hadde endret seg om du visste dette?

Spørsmål 12:

Hvordan har tiltakene som er gjort av regjeringen ifbm. Norges økonomi påvirket deg som privatperson?

Til hvilken grad har tiltakende fungert positivt/negativt på din privatøkonomi?

Spørsmål 13:

Til hvilken grad føler du at pandemien som helhet har påvirket din økonomi positivt?

Har pandemien ført til positive effekter på din økonomi?

Føler du at regjeringens tiltak har vært bidragsytende for Norges økonomi?

Spørsmål 14:

Til hvilken grad føler du at pandemien som helhet har påvirket din økonomi negativt?

Har pandemien direkte/indirekte gjort at du f.eks. har mindre kjøpekraft?

Til hvilken grad føler du at pandemien vil ha varig påvirkning på din økonomi?

Spørsmål 15:

Til hvilken grad tenker du at Norges økonomi har blitt påvirket av pandemien?

Føler du deg trygg på at det lovlige rammeverket har bevart Norges økonomi på en hensiktsmessig måte?

Spørsmål 16:

Sett i lys av handlingene som er gjort av staten for å bedre Norges økonomi, er det noe du ville gjort annerledes?

Har du tillit til at regjeringen gjør de tiltak som er nødvendige/korrekte?

Spørsmål 17:

Kan du si noe om hvorvidt pandemien har endret ditt syn på din privatøkonomi på lengre sikt?

Om så, hvilke endringer har du følt på/gjennomført?

Føler du et større behov for å forhindre slike uforutsette hendelser?

Spørsmål 18:

Har du opplevd noen endringer i ditt forbruk som følge av pandemien?

Er det produkter/tjenester du har brukt mindre/mer?

Har du brukt produkter/tjenester du vanligvis ikke ville brukt?

Ev. andre plattformer, som netthandel ol.

Er isåfall dette noe du tror kommer til å vare?

Spørsmål 19:

Til hvilken grad har ditt syn på sparing endret seg i løpet av pandemien?

Sparer du mer/mindre?

Sparer du med økt risiko?

Spørsmål 20:

Kan du si noe om hvordan du tror din økonomiske situasjon hadde vært foruten om pandemien?

Hadde forbruk/sparing vært det samme?

Spørsmål 21:

Er det noen andre elementer rundt økonomi, som vi ikke har snakket om, som du tror kan være relevant?

Nå er det bare et par spørsmål igjen, før vi runder av.

Del 4: Avrundingsspørsmål (ca. 5 min)**Spørsmål 22:**

Er det noe du skulle ønske var annerledes under pandemien eller som følge av pandemien?

Spørsmål 23:

Er det noen andre ting vi ikke har snakket om, som du tror er relevant når det gjelder det som har med privatøkonomi som følge av Covid-19?

